Lodzer Tageblat № 226

Opłata pocztowa uiszcz. ryczałtem

פּרייז 15 גראשען

לאָדזשער טאַגעבלאַט

היינט 6 זייטען

23-טער יאהרגאַנג | 29 września 1930 r. | מאָנטאָג, ז' תשרי פ' האזינו תרצ"א | רעדאַקציע און אַדמיניסטראַציע: פּיעטריקאָווער 16. טעלעפאָנען פון: רעדאַקציע 10057, פון אַדמיניסטראַציע 10047.

די גרויסע בעראַטונג וועגען אַלגעמיין-יוד. בלאָק

נאָך אַלץ נישטאָ קיין ענדגילטיגער בעשלוס. — דעציזיע היינט אָוונד. — פּ. פּ. ס. זאָגט זיך אָפּ צו געהן מיט דער ענדעציע אין מזרח-גאַליציען

„בונד" בעגייט אונטערהאַנדלונגען וועגען יוד. סאָציאַליסטישען בלאָק

די גרויסע בעראַטונג פון די ציוניסטישע צענטראַל-קאָמיטעטען

וואַרשאַ. (טעלעפאָניש פון אונזער קאָרעספּאָנדענט) היינט איז פאָרגעקומען אַ גרויסע וואַהל-בעראַטונג אין די ציוניסטישע צענטראַל-קאָמיטעטען.

פאַר דער אַלגעמיינער בעראַטונג זענען פאָרגעקומען בעראַטונגען פון די בעזונדערע פראַקציעס: ווי „על המשמר", „עת לבנות" א. א. נאָכדעם האָט זיך אָנגעהויבען די אַלגעמיינע בעראַטונג, וואָס האָט זיך פערצויגען

העכער 6 שעה.

גרינבוים איז שאַרף אַרויסגעטרעטען וועגען אַ בלאָק מיט דער „אגודה" און אַנגעוויזען, אַז די ראַדיקאַלע ציוניסטען וואָלטען פאַר אַזאַ בלאָק נישט געשטימט, זיי וואָלטען פשוט באָיקאָטירט די וואַהלען.

ארום דער פראַגע האָט זיך ענטוויקעלט אַ ליידענשאַפטליכע דיסקוסיע. עס האָבען גערעדט

די געגנער און אנהענגער

פון אַלגעמיינעם יודישען בלאָק. סוף כל סוף איז די זיצונג איבערגעריסען געוואָרען און די ענדגילטיגע דעציזיע איז אָפּגעלעגט געוואָרען אויף מאָרגען מאָנטאָג.

בעגייט די אונטערהאַנדלונגען וועגען אַ יודיש-סאָציאַליסטישען בלאָק

וואַרשאַ, 28-9 (טעלעפאָניש פון אונזער קאָרעספּאָנדענט) דער „בונד" האָט ווידער בעגייט זיינע אונטערהאַנדלונגען מיט די רעכטע פּועלי ציון און די „אומאָפּהענגיגע" וועגען שאַפען אַ סאָציאַליסטישען בלאָק. די אונטערהאַנדלונגען געפינען זיך אויף אַ גינסטיגען וועג. עס איז מעגליך, אַז היינט—מאָרגען זאָל דער בלאָק צושטאַנד קומען.

נייע אימיגראַציע-בעגרעניצונג אין אמעריקאַ

ניו-יאָרק, 28. סעפּט. (יט"אַ) דער קאָנגרעס אַרבייט איצט אויס אַ נייעם פּראָיעקט צו בעגרעניצען די אימיגראַציע. לויט דעם דאָזיגען פּראָיעקט וועלען האָבען פאָרצוג אַריינצופאָהרען אין די פעראייניגטע שטאַטען פון אַמעריקאַ די אַלע פּערזאָנען, וועגען וועלכע עס וועט פעסטגעשטעלט ווערען, אַז אַזעלכע מענשען מיט אַזעלכע קוואַליפיקאַציעס זענען נויטיג אין אַמעריקאַ.

וול. זשאַבאָטינסקי 50 יאָהר אַלט

ירושלים, 28. סעפּט. (יט"אַ) די הויפּט-לייטונג פון „ברית טרומפּעלדור" גרייט זיך שטאַרק צו פייערן דעם 50-יעהריגען געבורטס-טאָג פון וולאַדימיר זשאַבאָטינסקי, וואָס פאַלט אויס אין אָקטאָבער.

גרויסע בעראַטונג פון רביים און רבנים

וואַרשאַ, (טעלעפאָניש פון אונזער קאָרעספּאָנדענט) היינט איז פאָרגעקומען אַ זיצונג פון צ. ק. פון דער „אגודה" מיט דעלעגאַטען פון דער פּראָווינץ, אויף וועלכער עס איז בעהאַנדעלט געוואָרען די פראַגע וועגען בלאָק.

אויסער דעם איז פאָרגעקומען אַ גרויסע בעראַטונג פון

רבנים און רביים,

וועלכע געהערען נישט צו דער „אגודה" צווישען די רבנים האָבען זיך געפינען: דער חפץ חיים, דער באָבאָווער רב, די רביים פון סאָכאַטשאָוו, בעלז, סאָקאָלאָוו, מאָדזשיץ א. א.

די בעראַטונג האָט געדויערט עטליכע שעה. עס זענען געהאַלטען געוואָרען דרשות און עס איז בעשלאָסען געוואָרען צו שאַפען אַ אַלגעמיינעם יודישען בלאָק. אויב די ציוניסטען וועלען אין בלאָק נישט געהן, דאַן זאָל מען שאַפען אַן'אייגענע ליסטע.

די קאַנדידאַטען פון די האַנדווערקער

וואַרשאַ, 28. סעפּט. (טעלעפאָניש פון אונזער קאָרעספּאָנדענט) היינט איז פאָרגעקומען אַ זיצונג פון צ. ק. פון די האַנדווערקער. צו דער זיצונג זענען געקומען העכער 20 מיטגלידער פון דער פּראָווינץ.

די ערשטע פראַגע איז געווען געווידמעט די אויסגעשלאָסענע מיטגלידער פון צ. ק. און דעם אונצופרידענהייט פאַר ראַסנער'ן. מיט 18 געגען 4 שטימען איז בעשלאָסען אויסצודריקען איהם צוטרוי און עס איז בעשטעטיגט געוואָרען דער בעשלוס פון צ. ק. אויסצושליסען די 4 מיטגלידער.

דערנאָך איז פעסטגעשטעלט געוואָרען די קאַנדידאַטען-ליסטע אויף וועלכער עס פיגורירען ראַסנער, קרוק א. א.

פּ. פּ. ס. געהט נישט צוזאַמען מיט די ענדעקעס

שטעלען אַרויס אין מזרח-גאַליציען אַן'אייגענע ליסטע

וואַרשאַ, 28. סעפּט. (טעלעפאָניש פון אונזער קאָרעספּאָנדענט) היינט איז פאָרגעקומען אַ זיצונג פון פּ. פּ. ס'שען הויפּט-ראַט.

דעם בעריכט וועגען דער אַלגעמיינער פּאָליטישער לאַגע אין לאַנד האָט אָפּגעגעבען ניעדזיאַלקאָווסקי. דערנאָך האָט פּוזשאַק געהאַלטען אַ רעדע וועגען די וואַהלען. עס האָט זיך דאַן ענטוויקעלט אַ לענגערע דיסקוסיע, וועגען די וואַהלען אין מזרח-גאַליציען.

צום סוף איז בעשלאָסען געוואָרען, אַז אין מזרח-גאַליציען וועט פּ. פּ. ס. נישט געהן מיט'ן בלאָק פון „צענטראָלעוו" נאָר אַרויסשטעלען אַ אייגענע ליסטע. נאָכדעם איז אויסגעאַרבייט געוואָרען אַ וואַהל-מאַניפעסט און עס איז דורכגעפיהרט געוואָרען די מאַנדאַטען-פערטיילונג.

די פאָלקיסטען זענען שוין מיט זיך פערטיג

וואַרשאַ, 28-9 (טעלעפאַניש פון אונזער קאָרעספּאָנדענט) היינט איז פאָרגעקומען אַ זיצונג פון דער פאָלקס-פּאַרטיי. עס זענען געקומען אייניגע דעלעגאַטען פון דער פּראָווינץ.

טייל דעלעגאַטען האָבען געפאָדערט נישט צוזעגעהן אין קיין בלאָק מיט דער „אָגודה" און צו שאַפען אַ דעמאָקראַטישען בלאָק. צום סוף איז בעשלאָסען געוואָרען צו געהן אין בלאָק מיט דער „אגודה".

אויפרוף פון הרב קוק און הרב זאָנענפעלד

צו שטיצען די ישיבות אין ארץ-ישראל

ירושלים, 28. סעפּט. (יט"אַ) צום ערשטען מאָל האָט הרב הראשי קוק און הרב זאָננענפעלד אונטערגעשריבען אַ געמיינזאַמען קול-קורא צו אַלע יודען צו שטיצען די ישיבות פון ארץ-ישראל, וועלכער געפונען זיך אין אַ שווערע פינאַנציעלען מעמד.

נאָך קורצע און שווערע ליידען איז געשטאָרבען מיין ליבער פרוי, אונזער טייערע מוטער, שוועסטער, שוועגערין און טאַנטע

נ"ע שיינדיל ראַצע אשת ר' יאַנקעל (טישלער) נ"י

יאַקובאָוויטש

אין עלטער פון 52 יאהר.

די לוי' קומט פאָר היינט, מאָנטאַג, 1 אַ זייגער פון טרויער-הויז זגערזשער 76, וועגען וואָס ס'טיילען מיט אין גרויס צער

די טיפטרויערנדע פאַמיליע

אתרוגים מובחרים קאָרפו וגם א"י לולבים והדסים

צו בעקומען אויף הורט און ענצעל ביי

יעקב אהרן יאַנאָווסקי און יאַקובאָוויטש,

נאָוואָמיעסקאַ 7 און צוקערניע וושכאָדניאַ 6, ביי יאַנאָווסקי פּל. וואָלנאָשטשי 9, ביי מ. זענדעל אין (לאָמפען-געשעפט).

אתרוגים מבוחרים לולבים והדסים

איז צו בעקומען במקח השוה

ביי שמואל הירש לים און שלמה סקאַציאַלאַס

נאָוואָמיעסקאַ 17 אין דער צוקערניע פון משה דוד שטייער

Zwiazek Producentów Ryb w Warszawie Sp. Akc.

ODDZIAŁ W ŁODZI,

zawiadamia P. T. Konsumentów, że SKLEP NASZ przy ul. POŁUDNIOWEJ 8

prowadzony jest pod fachowym kierownictwem

i zaopatrzony został we wszystkie gatunki RYB żywych i śniętych

25 3

דאַנקזאַגונג

דערמיט דריק איך אויס מיין עפענטליכען דאַנק דעם בעוואוסטען הויט-דאָקטאָר

ע. רייכער, פּאָלודניאָווא 28

פאַר זיין אויסקורירען מיך גענצליך פון מיין הויט - קראַנקהייט און ווינש איהם אַ לאַנג געזונד לעבען מיט גרויס גליק מיט אַ שנת ברכה והצלחה.

אברהם איטקין

אַ גמר חתימה טובה

און אַ גליקליך געזונד יאָהר ווינשען מיר די פאַמיליעס: גרינבוים, גאָלדבערג, צוקער, בלומשטיין, קאַשטאַן, וויינריב און הערמאַן

פאַמיליע סופר.

דאַנקזאַגונג

דעם בעוואוסטען און בעריהמטען

ד"ר שיפּמאַן פון זשעלאָנאַ 3,

פאַר זיין מיהפולע אומזיסטע מעדיצינישע בעהאַנדלונג. איך ווינש איהם גלייכצייטיג אַ גמר חתימה טובה און אַ גוט יאָהר מיט זיין גאַנצע פאַמיליע און זאָל ווייטער קענען אַרבייטען לטובת די אָרימע בעפעלקערונג פון אונזער שטאָט.

מיט אַכטונג

פנחס וועלניאַרזש.

עס ווערט געזוכט

אַ וואוינונג

פון 2 שטובען מיט קוך מיט אַלע בעקוועמליכקייטען

צו ערפאהרען אין רעדאַקציע פון 2 ביז 8

Z prawami gimnazjów państwowych

GIMNAZJUM HUMANISTYCZNE MĘSKIE

I. KACENELSONA

Cegielniana 28, tel. 151-79

אין ביידע אָפּטיילונגען פון אונזערע פּרעבעל-שולען גן-ילדים צעגעלניאַנאַ 28 — (אָפּטיילונג: קילינסקיעגאָ 120)

ווי אויך אין די פּאַראַלעלע אנפאַנגס - קלאַסען ווערען אָנגענומען קינדער אָהן פאָרבערייטונג. אין פּרעבעל-שולע—אין עלטער פון 4 יאָהר און ווייטער, אין די אָנפאַנגס-קלאַסן—פון 6 יאָהר אָן. די קאַנצעלאַריע איז אָפען פון 10 ביז 2 פאַרמיטאָג און פון 5 ביז 7 נאָכמיטאָג.

די דירעקציע.

אתרוגים

אמת'ע מובחרים

לולבים והדסים

צו בעקומען 16 פּולנאַצנאַ 16

ביי לייבוש קאָרן און אייזיק לאַנדאָוויטש.

אין טאַבאַק-געשעפט

Dr. med. J. BETTE

ספּעציאַל-אַרצט פאַר קינדער און אינערליכע קראַנקהייטען

צורינגעקעהרט

Piotrkowska 6, tel. 144-95

נאָמט אָן פון 8 ביז 11 פריה און פון 4—6 נאָכמ.

פּראַקטיצירטע

מלמדים

(פּעדאַגאָגען) וועלכע קענען לערנען גמרא, תוספות און תנ"ך ווערען געברויכט אין דער תלמוד-תורה ע"ש הרהגה"צ רבינו אלי' חיים מייזל זצ"ל, יאַקובאַ 6. אָפּערטען ווערען אָנגענומען אין דער קאַנצעלאַריע טעגליך פון 2—9.

4525

אַ גמר חתימה טובה

ווינש איך דעם דאָזאָר

ש. שוויאַטלאָווסקי מיט זיין פאַמיליע

פאַר זיין טובה, וואָס ער האָט מיר געטון איך ווינש איהם דאָס ער זאָל שטענדיג אַרבייטען מיט ערפאָלג פאַר די געדריקטע בעפעלקערונג פון אונזער שטאָט.

מיט אַכטונג פנחס וועלניארזש

דער קאָנגרעס פאַר'ן אַרבייטענדען ארץ-ישראל

גרויסער טומעל ווענען דער שפּראַך-פראַגע. — פאַרשלאַג אַפּצונעהמען ביי די לינקע פּ. צ. די דעלעגאַטען-קאַרטען. — ערנסט טאָלער ברענגט צו אַן'אויסגלייך. — לינקע פּ. צ. ערקלערען זייער גרייטקייט ווייטער מיטצואַרבייטען מיט'ן קאָנגרעס

אינטערנאַציאָנאַלע אַרבייטס-ביוראָ ווענען יודישע דערגרייכונגען אין א"י

טומעל ווענען דער שפּראַכען-פראַגע

בערלין, 28. סעפּט. (יט"א)

צום קאָנגרעס פון אַרבייטענדען א"י, וועלכער איז נעכטען דאָ געעפענט געוואָרען, זיינען געקומען איבער 200 דעלעגאַטען און דריבער 1000 געסט.

די ערעפענונגס-רעדע

האָט געהאַלטען בן-גוריון אין העברעאיש, דאַן האָבען די לינקע „פּועלי ציון" איינגעהויבען שטאַרקען טומעל, וואָס האָט אָנגעהאַלטען אַ פערטעל שעה. זיי האָבען געפאָדערט, אַז בן-גוריון זאָל האַלטען זיין רעדע אין יודיש. ווען דער טומעל האָט זיך איינגעשטילט, האָט בן-גוריון פאָרטגעזעצט זיין רעדע אין העברעאיש און זי פאַרענדיגט אין יודיש.

די בעגריסונג

דאַן בעגריסט דעם קאָנגרעס דער בעקאַנטער סאָציאַליסטישער מעהרעס-קער עדוואַרד בערנשטיין, פ"אַפּ. אַלבערט איינשטיין, דער סעקרעטאַר פון אַמסטערדאַמער אינטערנאַציאָנאַל באַ-צעלבוים.

דאָס וואָרט נעמט דאַן נחום סאָקאָ-לאָוו. אין דעם מאָמענט פערלאָזט די רעלעגאַציע פון די לינקע פּ"צ דעם זיצונגס-זאַל.

עס בעגריסט נאָך דעם קאָנגרעס שאָן לאָנג, אַן'איניקעל פון קאַרל מאַרקס, און עס ווערען פאָרגעלעזען זונדערטער בעגריסונגען פון אַלע טיי-לען וועלט, דערונטער פון דער ענגלישער לייבאָר פּאַרטיי, פון האַרי סנעל, פון ח. נ. ביאַליק און פון אַנדערע בערימטע פּערזענליכקייטען און אָרגאַניזאַציעס.

דער אַמעריקאַנישער אַרבייטער ראַלף גאָט שיפּליאַקאָוו, וועלכער האָט לעצ-טענס געוויילט אין א"י, גיט אָפּ אַ בע-ריכט פון זיין בעזוך אין לאַנד. שיפּ-ליאַקאָוו דערמאָנט דערביי, אַז אין די קאָלאָניעס זענען נישטאָ קיין לינקע פּועלי-ציון. די אָנגעגריפענע דעלעגאַ-טען פּראָטעסטירען, דורכן אויף אַ נייעם טומעל און זרובבל שרייט אויס:

„אַט זענען אונזערע גראַבער".

די זיצונג האָט זיך פאַרענדיגט רוהיג.

* * *

בערלין, 28. (יט"א)

די צווייטע זיצונג פון קאָנגרעס איז געפיהרט געוואָרען אונטערן פאָרזיץ פון בן-גוריון.

אויף דער זיצונג זענען נישט געווען אַנוועזענד די דעלעגאַטען פון די לינקע פּועלי-ציון.

בן-גוריון האָט דאַן פאָרגעלעגט בייז די דעלעגאַטען פון

די לינקע פּועלי-ציון אָפּנעהמען די דעלעגאַטען-קאַרטען

כדי זיי זאָלען נישט קאָנען אַריינקומען אין זאַל.

אַ בעגריסונגס-רעדע האַלט דער בע-קאַנטער דייטשער שריפטשטעלער ערנסט טאָלער.

ווענען דער סאָציאַלער סטרוקטור פון די יודען אין א"י האַלט דאַן

אַ רעפעראַט ד"ר אַרטור רופּין

צוליב דעם, וואָס די דעלעגאַטען פון די לינקע פּועלי ציון קאָנען זיך נישט בעטייליגען אין דער זיצונג פון קאָנ-גרעס, פאַרלאָזט דאָס פּרעזידיום זייער פאַרשטעהער אַבראַמאָוויטש.

בעגריסונגס-רעדעס האַלטען נאָך דעם דער ענגלישער מיניסטער בוּאַיסמען און אויך דער פאַרשטעהער פון פּאַלעסטינאַ קאָמיטעט ביים צווייטען אינטערנאַציאָ-נאַל סער יעראַר, וועלכער ערקלערט, אַז דער

פעלקער-בונד דאַרף אַקטיוו אונטערשטיצען דעם א"י-אויפבוי

* * *

בערלין, 28. (יט"א)

די דעלעגאַציע פון די לינקע פּ"צ האָט צוזאַמענגערופען

אַ פּרעסע-קאָנפערענץ

זרובבל האָט ערקלערט, אַז די לינקע פּ"צ זענען געצוואונגען נישט אָנצונעמען די פאָדערונגען, וואָס עס רופט אַרויס די „הסתדרות העובדים" אין איהר פּלאַטפאָרם.

ד"ר אָסקאַר קאָהן האָט נאָכדעם אונ-טערשטרייכט לטובת די פּ"צ-דעלעגאַציע וועלכע איז צוריק צוגעלאָזט געוואָרען צום קאָנגרעס.

דאָס פּרעזידיום פון קאָנגרעס

בערלין, 28 סעפּט. (יט"א) אין פּרעזידיום פון קאָנגרעס זענען געוועהלט געוואָרען בן גורין, שפּרינצאַק, קאַצענעלסאָן, שיפּליאַקאָוו, שלאָסבערג, נאַפּטאַל, רעיס און זרובבל.

אינטערנאַציאָנאַלע אַרבייטס-ביוראָ ווענען אויפבוי פון ארץ-ישראל

בערלין, 28-9 (יט"א) אויף דער נאַכט-זיצונג פון קאָנגרעס פאַר'ן אַר-בייטענדען א"י האָט בן גורין מיטגע-טיילט דעם קאָנגרעס, אַז דורך דער פערמיטלונג פון אָסקאַר קאָהן און ערנסט טאָלער האָט די פראַקציע פון די לינקע פּועלי ציון ערקלערט, אַז זי וועט ווייטער מיטאַרבייטען מיט'ן קאָנגרעס אויפ'ן יסוד פון פּראָגראַם, וואָס איז אויסגעאַרבייט געוואָרען דורכ'ן אָרגאַניזיר-קאָמיטעט. דערמיט איז דער אינצידענט מיט די לינקע פּצ. ערלע-דיגט.

דער דעלעגאַט פיינסטאָן פון אַמע-ריקאַ בעגריסט דעם קאָנגרעס אין נאָ-מען פון 50 טויזענד יודישע אַרבייטער אין אַמעריקע.

סליאָזבערג בעגריסט דעם קאָנגרעס פון אַרבייטער פערבאַנד.

גאַנדאַלי בעגריסט אין נאָמען פון די-רעקטאָר פון אינטערנאַציאָנאַלען אַר-בייטס-ביוראָ אַלבערט טאָמאַ. ער זאָגט: דאָס אינטערנאַציאָנאַלע אַרבייטס-ביוראָ שעצט זעהר די דערגרייכונגען פון דער יודישער אַרבייטערשאַפט אין א"י און האַלט, אַז די יודיש-אַראַבישע פראַגע קען געלעזט ווערען דורך פערשטעלצען ביידע כיילען אָדער דורך ספּעציאַליזי-רען זיך אין כפּעציעלע טעהיגקייטען. דאָס אינטערנאַציאָנאַלע אַרבייטס-ביוראָ גלויבט, אַז די מאַנדאַט-קאָמיסיע וועט זאָרגען עס זאָלען געשאַפען ווערען גינס-טיגע בעדינגונגען פאַר דער ענטוויקלונג פון א"י.

די פּרייסישע רעגירונג האָט צוגעצ-שיקט צום קאָנגרעס אַ שריפטליכע בע-גריסונג.

אַנטי-רעליגיעזע מאַניפעסטאַציעס פאַר דער פּיעטרקאָווער שוהל

פּיעטרקאָוו (טעלעפאָניש) אַ גרו-פּע קאָמוניסטען האָט שבת זיך פערזאַ-מעלט פאַר דער שוהל און געמאַכט אַנטי-רעליגיעזע מאַניפעסטאַציע.

פון ספּאָרט-לעבען

דער גרויסער נצחון פון פוילען

פוילען — שוועדען 0:3 (1:0)

שטאָקהאָלם (ספּ. טעל.) דער אינטערנאַציאָנאַלער מעטש צווישען פוי-לען און שוועדען, וועלכער איז פאָרגעקומען אין שטאָקהאָלם, האָט זיך פערענ-דיגט מיט אַ פולען נצחון פון פוילען -3:0. טויערען האָבען ערצילט: ציששעווסקי (2) און סמאָטשעק.

וואַרשא — לאָדז 0:1 (0:0)

וואַרשא (טעל.) אַ נישט פערדינטער נצחון פון וואַרשא. לאָדז האָט גע-האַט מעהר פון שפּיל איבערהויפּט אין דער צווייטער העלפט.

לעמבערג — לאָדז 3:4 (0:1)

קראָקא — פּויזען 2:3 (1:1)

„הכח" — „זיערנאַטשאַנע" 0:3 (0:1)

„הכח" II — „ל. כ. ס." II 0:1 (0:0)

דער מעטש איז געשטאַנען אויף אַ הויכע מדרגה. טויערען האָבען ערצילט פּרייס און שאַפּשעוויטש.

אתרוגים מובחרים לולבים והדסים
במקח השוה על הורט וענצעל
פּל. וואָלנאָשטשי 10 (ניי-ער מאַרק)
ביי עמנואל קאַפּעלוש.

אתרוגים מובחרים לולבים והדסים
הורט און ענצעל
פון טריעסט האָט געבראַכט ה' יודעל קאַפּעלוש.
צו בעקומען במקח השוה ביי זיינוועל אַראָנאָוויטש
נאָוואָמיעסקאַ 2 אין הויף 1. שטאָק

נאָר די יוד. „אַגענץ" איז בערופען פעסטצושטעלען די אויפנאַהמס-פעהיגקייט פון א"י

יודען קומען קיין ארץ-ישראל אלס תושבים און נישט אלס פרעמדע

די ארץ-ישראל-אַדמיניסטראַציע בעציהט זיך שטיפמוטעריש צו דער יודישער קאָלאָניזאַציע.—יודען גיט מען נישט קיין פרייען רעגירונגס-באָדען, אַראַבער בעקומען יא.— יודישע קאָלאָניסטען ווערען מעהר בעשטייערט, ווי אַראַבישע. – אויך ביי אַלע רעגירונגס-אַרבייטען ווערען יודען שטאַרק בעעוולה'ט.

שאַרפע קריטיק אינ'ם מעמאָריאַל פון דער „אַגענץ" געגען דער אַנטי-יודישער האַנדלונג פון דער ארץ-ישראל-רעגירונג.

לאָנדאָן. (יטא)

דער צווייטער קאַפּיטעל פון מעמאָ-ריאַל פון דער יודישער אַגענץ צו דער בריטישער רעגירונג בעהאַנדעלט די פראַגע פון דער אימיגראַציע קיין א"י. אין אַנדערע ווערט פעסטגעשטעלט, אַז דער זין פון ג"י-מאַנדאַט פאָדערט אַ שטענדיגע אימיגראַציע פון יו-דען קיין א"י, ווייל יודען קומען צוריק קיין א"י אלס תושבים און נישט אלס פרעמדע, וועלכע דאַרפען דערויף בעקו-מען ע"לי-בנוש. דער אַרטיקעל 6 פון מאַנדאַט איז דאָך דעם „ווייס-בוך" פון 1922 אינטערפּרעטירט געוואָרען אין דעם זין, דאָס די יודישע אימיגראַציע טאָר נישט איבערשטייגען די יודישע עקאָנאָמישע אויפנאַהמס-פעהיגקייט פון לאַנד. די דאָזיגע אויפנאַהמס-פעהיגקייט איז שטענדיג זיין אָפּהענגיג פון דער ענטוויקלונג פון לאַנד. פון דער אַנדערער זייט וועט די ענטוויקלונג פון לאַנד זיין אָפּהענגיג קודם כל פון דעם צושטראָם פון יודישע מאַסען און יודישען קאַפּי-טאַל. די מעגליכקייטען פון א"י זענען געוואַקסען אַ דאַנק דער איינפיהרונג פון נייע לעבענס-פאָרמען, וואָס ארץ-ישראל פערדאַנקט דער יודישער אימיגראַציע, יודישען אונטערנעהמונגס-גייסט, אַר-בייט און ענערגיע.

די רעגולירונג פון דער פראַגע, ווי-פיעל א"י איז פעהיג אויפצונעמען נייע אימיגראַנטען, מוז זיך דעריבער שטיצען אויף דעם דאָזיגען פּרינציפּ. פאַר'ן ערפאָלג פון די יודישע בעשטרע-בונגען איז וועזענטליך, אַז די רעגולירונג פון דער פראַגע זאָל יעדעס מאָל צו-שטאַנדקומען דורך דער אינסטיטוציע, וואָס איז פעראַנטוואָרטליך פאַר דער ענטוויקלונג פון ישוב, נעמליך — דורך דער יודישער אַגענץ. און אינצטיגען מאָמענט ווערט עס אויס אַנדערש. אין דער קאָנטראָל פון דער אימיגראַציע פון בעטייליגטע פערזאָנען בעטייליגט זיך נישט די יודישע אַגענץ און קיין שום פאָרם. וואָס שייך אַרבייטער-אימיגראַ-נטען, ווערט די אַגענץ בעהאַנדעלט דורך דער א"י-אַדמיניסטראַציע אַלס אַ מין אונטערשטיצונגס-אינסטיטוציע.

מיר שלאָגען פאָר, ווערט געזאָגט אין מעמאָריאַל, אַז די קאָנטראָל פון דער יודישער אימיגראַציע זאָל איבערגעגע-בען ווערען פון דער רעגירונג אויף דער יודישער אַגענץ. דאָס זאָל פער-

שטאַנען ווערען אין דעם זין, דאָס די יו-דישע אַגענץ זאָל האַנדלען אין דעם נאָמען מיט די געזעצען און פעראָרדנונגען פון דער רעגירונג. דעריבער זאָל פאַר דער לעצטער בלייבען דאָס רעכט צו קאָנ-טראָלירען, אויב די דאָזיגע געזעצען און פעראָרדנונגען ווערען אָפּגעהיט און יע-דען איינציגען יודישען פאַל. די יודישע אַגענץ זאָל אויך בעשטימען די אַלגעמיי-נע צאָהל פערזאָנען פון אַלע קאַטעגאָר-יען, וואָס קאָנען אַריינגעלאָזען ווערען אין משך פון אַ בעשטימטען פעריאָד. גלייכצייטיג וואָלט די אַגענץ אויך אי-בערגענומען די פעראַנטוואָרטליכקייט דערפאַר, אַז די נייע אימיגראַנטען זאָ-לען נישט פאַלען צו לאַסט די עפענט-ליכע מיטלען פון א"י.

ווייטער ווערען קריטיקירט די נייע אימיגראַציע-בעשטימונגען, וואָס זענען פערעפענטליכט געוואָרען דעם 2. אַפּריל 1930 (די בעשטימונגען זענען איינגע-פיהרט געוואָרען נאָך אין 1926), בעזונ-דערס צוליב דעם, וואָס זיי זענען פער-עפענטליכט געוואָרען אין אַ צייט, ווען אַראַבישע פּאָליטיקער זענען אַרויסגע-טרעטען מיט דער פאָדערונג פון ווייי-טערדיגע בעגרענצונגען פון דער יודי-שער איינוואַנדערונג. דער מעמאָריאַל רעכענט אויס די טענות פון דער יודי-שער אַגענץ געגען די דאָזיגע בעשטימונ-גען.

אין דריטען קאַפּיטעל ווערט גערעדט ווענען דער קאָלאָניזאַציע-פּאָליטיק אין א"י. דער צוריקקעהר קיין ציון, ווערט געזאָגט אין מעמאָריאַל שטעלט מיט זיך פאָר אין דער ערשטער ריי דעם צוריק-קעהר צום באָדען. די יודישע בעפעלקע-רונג פון ארץ-ישראל האָט אין 1929 בעטראָפען אונגעפעהר 160.000. דערפון לעבען רונד 35.000 אין לאַנדווירט-שאַפטליכע זידלונגען. דאָס איז דער גרעסטער פּראָצענט-זאַץ פון לאַנדווירט-שאַפטליכער בעפעלקערונג פון אַלע יודי-שע געמיינשאַפטען אין דער וועלט. די ענטוויקלונג פון דער לאַנדווירטשאַפט האָט שטענדיג געבילדעט דעם וועזענט-ליכסטען טעטיגקייטס-טייל פון דער ציו-ניסטישער אָרגאַניזאַציע און וועט אויך זיין די הויפּט-זאָרג פון דער „דזשואיש איידזשענסי". אין משך פון די לעצטע 10 יאָהר האָבען מיר אינוועסטירט אַנ'-ערך 3 מיליאָן פונט אין דער ערוועבונג און אַמעליאָראַציע פון באָדען און אין

דער גרינדונג פון לאַנדווירטשאַפטליכע זידלונגען. די פּ.י.ק.א. האָט אין דער זעלבער צייט אינוועסטירט אַנ'ערך אַנ-דערטהאַלבען מיליאָן פונט. מעהרערע מיליאָן פונט זענען אינוועסטירט געוואָ-רען דורך דעם קרן-קימת און פּיק"א פאַר'ן יאָהר 1919, חוץ דעם דורך פּרי-וואַט-פערזאָנען אַזוי פאַר, ווי נאָכ'ן קריג. די יודישע קאָלאָניזאַציע אין א"י שטעלט מיט זיך פאָר אָפּשר דעם ערש-טען בייטשפּיל פון לאַנדווירטשאַפטליכער קאָלאָניזאַציע-טעטיגקייט אויף נאַציאָנאַ-לער גרונד-לאַגע אָהן אונטערשטיצונג פון שטאַט, וועלכער מאַכט געוועהנליך דעם קאָלאָניזאַטאָרישען מענשען-מאַ-טעריאַל ערשטראַנגיגע פערלייכטערונגען אויף אַלע געביטען פון דער אַרבייט.

מיר דערוואַרטען זיך, אַז די א"י-רעגי-רונג בעטראַכט די פראַגע ווענען שטי-צען די לאַנדווירטשאַפט דורך קרעדיט-פערלייכטערונגען. עס וואָלט אָבער נוי-טיג געווען, אַז די רעגירונג זאָל אין אויך פּראָגראַם אויפנעהמען אויך די אַרבייטען אַרום בעפּעדערונג פון ווינטען באָדען אַנשטאָט דעם, וואָס ביז איצט איז די ענטוואַסערונג פון זומפּען און עהנליכע אַרבייטען געווען פולשטענדיג איבערגעלאָזען די אינסטיטוציעס פאַר יודישער קאָלאָניזאַציע. לסוף זאָל די א"י-רעגירונג שטיצען די יודישע קאָלאָ-ניזאַציע דורך שטעלען צו איהר פער-פיגונג שטאַטס-באָדען און ערמייגלען נייע אימיגראַנטען-קאָלאָניסטען שטייער הנחות. דער מעמאָריאַל שטעלט פעסט, אַז ביז איצט האָבען יודען נישט געגאַ-סען פון קיין שום הנחות אין דער באַ-דען-פראַגע, וואָס ווערען פאַרגעזעהן אין אַרט. 6 פון א"י-מאַנדאַט.

דאָס קאָלאָניאַל-אַמט בערעכענט דאָס גאַנצע לאַנד, וואָס ווערט בעצייכנט אַלס שטאַטס-בעזיץ אויף אַנ'ערך 960 טויזענד דונאַם. דער גרעסטער טייל פון דעם באָדען געפינט זיך אין עמק הירדן. חוץ דעם פּרעטענדירט די א"י-אַדמי-ניסטראַציע אויף דעם גאַנצען באָדען, וואָס ליגט זייט יאָהרען אונבעאַרבייט (בראַק-באָדען). אַנ'ערך 2—3 רונדערט טויזענד דונאַם, וואָס אַ גרויסער טייל דערפון קאָן אַקער-פעהיג ווערען. אַנ'ערך 40 פּראָצענט פון דעם גאַנצען שטאַטס-באָדען, וואָס קאָן בעפאָדערט ווערען צו לאַנדווירטשאַפטליכער אַרבייט, איז אָפּ געגעבען געוואָרען בעדואינער (בית-שאַן

און אַנדערע), בעת יודען האָבען כמעט קיין שום אַקער-פעהיגען באָדען נישט בעקומען. דער שטאַטס-באָדען בעטרעפט אַנ'ערך 10 פּראָצ. פון דעם גאַנצען באָ-דען-שטח פון א"י, וואָס ווערט געשאַצט אויף אונגעפעהר 12 און אַ האַלבען מי-ליאָן דונאַם.

די יודישע קאָלאָניסטען געניסען ניט פון קיין שום שטייער-הנחות, וועלכע ווע-רען כמעט אומעטום אָנערקענט נייע קאָלאָניסטען. פערקעהרט, די יודישע קאָלאָניסטען, בעזונדערס די נייע, ווערען פיל העכער בעשטייערט ווי די אַראַבישע פּויערים. דאָ ווערען אין מעמאָריאַל אויסגערעכענט אַלע באָדען-שטייערען.

מיר האַלטען, אַז אין אינטערעס פון דער יודישער לאַנדווירטשאַפט זענען אומבעדינגט נויטווענדיג פאָלגענדע מאָס-נאַהמען: א) רעפאָרם פון שטייערען-סיסטעם פון גאַנצען יודישען קאָלאָניאַל-באָדען, ב) נייע יודישע קאָלאָניסטען זאָלען ביז 3 יאָהר (פּעריאָד פון איינ-ווידלונג) זיך בעפרייט ווערען פון מעשר-און באָדען-שטייער (ווערקאָ), ג) אויף די באַהנען דאַרף איינגעפיהרט ווערען אַ הנחה-טאַריף פאַר'ן טראַנספּאָרט פון בוי-מאַטעריאַלען, לעבעדיגען אינוואַנ-טאַר און בעזעטסונגס-מיטלען, וואָס זענען בעשטימט פאַר נייע לאַנדווירט-שאַפטליכע זידלונגען. ווייטער קומען אין מעמאָריאַל ביישפּילען און פאָרשלאַגען, וואָס זענען נוגע דעם שוץ פון פּראָדוקטען פון לאַנדווירטען, ווי אויך אַ טאַבעלע פון די ענטשעדיגונגען, וואָס פּיק"א האָט אויסגעצאָהלט אַראַבישע לאַנד-זידלער.

* * *

אין פערטען קאַפּיטעל בעהאַנדעלט דער מעמאָריאַל פון דער „יודישער אַגענץ" צו דער ענגלישער רעגירונג דעם אַנטייל פון די יודען אין די עפענטליכע אַרבייטען אין ארץ-ישראל. זייט דער איינפיהרונג פון דער ציוויל-פערוואַלטונג אין א"י — ווערט געזאָגט אין מעמאָ-ריאַל — זענען אויסגעגעבען געוואָרען מיליאָנען פונט אויף עפענטליכע אַרביי-טען. נישט קוקענדיג אָבער אויף די קלאָ-רע לויטונג פון'ם אַרט. 2 פון ארץ-ישראל-מאַנדאַט איז די יודישע אַגענץ נישט צוגעצויגען געוואָרען צו מיטאַר-בייט ביים אויספיהרען די עפענטליכע אַרבייטען. אויפ'ן סמך פון די אָפיציעלע רעגירונגס-בעריכטען קאָן פעסטגע-שטעלט ווערען, אַז דער אַנטייל פון די

יודישע אַרבייטער אין עפענטליכע אַר-בייטען איז גאַנץ אונבעדייטענד און אָפּטמאָל נישטיג. דער מעמאָריאַל שטיצט די דאָזיגע בעהויפּטונג מיט אַ ריי צאָפערן און טאַבעלען. די יודישע אַרבייטענדע בעפעלקערונג בילדעט שוין איצט כמעט אַ דריטעל פון דער גאַנצער אַרבייטער-בעפעלקערונג אין א"י. די אַראַבער זענען הויפּטזעכליך לאַנדווירי-טען, לאַנד-פּאַכטער אָדער האַנדווערקער. לויט אויטאָריטאַטיווע שאַצונגען בע-טרעפט די צאָהל אַרבייטער אין ארץ-ישראל 40 ביז 50 טויזענד.

אין אָנהויב פון יאָהר 1929 זענען אין א"י געווען 16.000 שטאָטישע יודישע אַרבייטער און 5.500 יודישע לאַנדווירט-שאַפטליכע אַרבייטער. דער פּראָצענט-זאַץ פון די יודישע אַרבייטער ביי די עפענטליכע אַרבייטען איז אָהן אַנ'ערך קלענער. נאָך בולט'ער טרעט אַרויס די אונגערעכטיגקייט, ווען מען נעמט אין אַכט דעם אַנטייל פון די יודען אין די שטייערען-הכנסות, וואָס דערגרייכט ביז 40 פּראָצענט. נישט קוקענדיג אויף אַזאַ שטאַרקע בעלאַסטונג בעקומען די יודען כמעט גאָרנישט פון דער מלוכה-קאַסע, וואָס עס דערמט דעם ווירטשאַפטליכען פאָרטשריט פון דער יודישער בעפעלקע-רונג און בעשווערט די קאָלאָניזאַציע-אַר-בייט.

בנוגע עפענטליכע אַרבייטען ווערען אין מעמאָריאַל אַרויסגערוקט צוויי אַנד. פאָלגענדע קאָנקרעטע פאָרשלאַגען: א) אין אָנהויב פון יעדען פינאַנץ-יאָהר דאַרף געזיכערט ווערען אַ בעשטימטער טייל פון די בודזשעט-סומען אויף צו בעשעפטיגען יודען ביי עפענטליכע אַר-בייטען לויט די לוין-נאָרמען, וואָס ערמעגליכען אויף דעם יודישען אַרבייטס-מאַרק. ב) דער אַנטייל פון יודען אין די עפענטליכע אַרבייטען ווערט בעשטימט אין דער הויך פון 50 פּראָצ. דער דאָזי-גער פּראָצענט-זאַץ קאָן מיט דער צייט רעוודירט ווערען ענטשפּרעכענד צו דער צאָהל יודישע אַרבייטער און דעם יודישען אַנטייל אין די רעגירונגס-הכנסות. דער מעמאָריאַל האַלט פאַר גאַנץ אונגערעכט די פּראַקטיק פון אויסמיידען צו בעשעפטיגען אַראַבער אַלס קוואַליפיצירטע אַרבייטער און יודען אַלס נישט-קוואַליפיצירטע. די יודישע אַגענץ און די יודישע אַרבייטערשאַפט איז אויך עלול צו שטיצען נעגען אַ דער-

אַרטיגער נאַציאָנאַלער אָפּגרענצונג. די יודישע געמיינשאַפט אין ארץ-ישראל בעטראַכט זיך נישט פאַר אַ „ווירט-שאַפטס-אַריסטאָקראַטיע" און יודישע אַרבייטער האַלטען פאַר זייער פליכט און אויפגאַבע צו טאָן יעדע אַרבייט, אומאָפּ-הענגיג דערפון, צי די אַרבייט איז קוואַ-ליפיצירט אָדער נישט-קוואַליפיצירט, הויך אָדער נידריג בעצאָהלט, און אַריינ-צודרינגען אין אַלע צווייגען פון ווירט-שאַפטליכער טעטיגקייט.

די אונצייטיגע לאַגע ביים פּאָרט-בוי אין חיפה קאָן נישט בעטראַכט ווערען אַלס צופרידענשטעלענד. אין סעפּטעמבער 1929 זענען צווישען די 675 בעשעפּ-טיגטע ביים חיפה'ער פּאָרט-בוי געווען בלויז 28 יודען. דער אַרבייטס-לוין האָט בעטראָפען 2 שילינג פאַר אַ 10-11-שעה'דיגען אַרבייטס-טאָג, ד.ה. ווייני-גער פון רעגולערען לוין פון אַראַבישע לאַנדווירטשאַפטליכער געלעגענהייטס-אַרבייט. אין מעמאָריאַל ווערט פאָרגע-לייגט פעסטצושטעלען דעם מינימאַל-טאַריף לויט דעם מיטעל-ווערט צווישען די לוינען פון נישט-אָרגאַניזירטע אַראַ-בישע שטאָטישע אַרבייטער און די לוי-נען פון אָרגאַניזירטע יודישע אַרבייטער. אין יאָהר 1928 האָט די אַגענץ פאָרגע-לייגט פעסטצושטעלען אַ מינימאַל-לוין פון 4 שילינג טעגליך. עס דאַרפען אָנגע-נומען ווערען שריט, כדי צו זיכערן די יודישער אַרבייטער אַ בעדייטענדערן אַ טייל אין די לעצטע פאַזען פון פּאָרט-בוי.

דעם דראַסטישסטען ביישפּיל פון נים בעשעפטיגען יודישע אַרבייטער האָט געגעבען די ירושלים'ער שטאָט-פער-וואַלטונג, וואָס האָט אין די יאָהרען 1921/28 אויסגעגעבען אַנ'ערך 215,000 אויף עפענטליכע אַרבייטען, בלויז ביים אויספיהרען אַרבייטען, וואָס האָבען בע-טראָפען 4% פון דער דאָזיגער סומע זענען געווען בעשעפטיגט יודישע אַרביי-טער, דגם יודען בילדען 60 פּראָצ פון דער בעפעלקערונג אין ירושלים. עהנליך איז אין דעם פּרט די לאַגע אויך אין חיפה און יפו. אין די אַלע 3 שטעט איז אין יאָהר 1929 אויסגעגעבען געוואָרען 35.000 פונט אויף עפענטליכע אַרביי-טען. דערפון האָבען אונטערנעהמער מיט יודישע אַרבייטער בעקומען אַנ'ערך 14%.

(סוף קומט)

לאָדזער טאָגעבלאַט

דער רעדאַקטאָר נעמט-אָן פון 6 ביז 7 אין אָוועגד
נישט בעשטעלטע מאַנוסקריפּטען ווערען נישט צוריקגעשיקט.

אַדרעס: „Lodzer Tageblat“, Łódź, Piotrkowska 16 Skrz. poczt. 16
טעלעפאָנען: רעדאַקציע 100-57, אַדמיניסטראַציע 100-47

ס׳איז גוט צו זיין אַ יוד אין פּוילען...

ניין, דאָס איז שוין גאָר נישט קיין וויץ". „עס לוינט זיך אין פּוילען צו זיין אַ יוד" — אַזוי שרייבט דער ענ־דעקישער אָפיציאָז „גאַזעטאַ וואַרשאַווסקאַ" נאָך אַ גענויער און געוויסענ־האַפטער אַנאַליז פון די „טובות", וואָס יודען האָבען שוין בעקומען פון דער רעגירונג אין דער צייט פון דער וואַהל־קאַמפּאַניע. דער ענדעקישער פּובליציסט איז אונז אַזש מקנא צוליב די דאָזיגע טובות און ער שרייבט אויס: „עס לוינט זיך צו זיין אַ יוד אין פּוילען". רעדענ־דיג גענוי, ווענען דעם גרויסען באַרג טובות, וואָס די רעגירונג טוט מיט אונז, קאָן מען זיי אויסרעכענען פונקט אויף דריי פינגער: 1) די פּראָלאָנגאַ־ציע פון די קאָנצעסיעס, 2) אָפּשאַפען די צאַרישע בעגרענצונגען און 3) פער־לייכטערונגען אין צוואַנג-זונטאָג-רוה.

לאָמיר זשע מאַכען אַ קוק־טון, ווי די דאָזיגע 3 טובות זעהען אויס אין דער ווירקליכקייט.

דער ענין פון פּראָלאָנגירען די קאָנ־צעסיעס איז בכלל נישט קיין פּראָבלעם פון׳ם וואַהל-פּעריאָד, ווי די ענדעציע וואָלט וועלען אַלעמען איינרעדען. יעדער ווייסט, אַז דער רוב מאָנאָפּאָל-קאָנצעס־יעס זענען שוין פּראָלאָנגירט געוואָרען ווייט אַ שעהנע פּאָר יאָהר, וואָרום די מאַסגעבענדע ספערען פערשטעהען, אַז אין איצטיגען שווערען קריזיס וואָלט געווען אַ פערברעך צוצונעמען ביי טויזענדער מענשען דאָס שטיקעל ברויט. אויב זשע עס וועט זיך אַרויסווייזען, אַז די קאָנצעסיעס וועלען ווירקליך ווייטער ווערען פּראָלאָנגירט, וועט עס נישט זיין קיין שום „וואַהל וואורשטלעך", נאָר אַ המשך פון דער ביזאיצטיגער טאַקטיק אויף דעם געביט.

וואָס שייך ווידער דאָס אָפּשאַפען די צאַרישע בעגרענצונגען, איז קיין שום פּוילישע פּאַרטיי און אַלע דריי סיימען נישט געווען געגען דעם און אַפילו די ענדעציע איז נישט געווען גע־גען אָפּשאַפען דעם צאַרישען שאַנד־פלעק פון דער דעמאָקראַטישער רעפּו־בליק. די ענדעקעס איז נאָר געגאַנגען דערין, אַז עס דאַרפען אויך גלייכצייטיג אָפּגעשאַפט ווערן אַנדערע בעגרענצונגען, ווי למשל די צאַרישע גזירות געגען דער קאַטוילישער קירך. דער „אונטערשייד" צווישען די דאָזיגע צוויי צאַרישע בע־גרענצונגען איז נאָר געווען דער, וואָס די בעגרענצונגען געגען דער קאַטוילי־שער קירך, עקזיסטירען שוין פּאַקטיש נישט אינ׳ם בעפרייטען פּוילען, אָבער די בעגרענצונגען געגען געוויסע קאַטע־גאָריעס יודען לאָזען זיך יאָ גאַנץ שטאַרק פיהלען. די דאָזיגע „טובה" דאַרף שוין בעראַכט אָפּגעשאַפט ווערען מיט 12 יאָהר צוריק, ווען פּוילען האָט זיך בע־פרייט פון די צאַרישע קייטען. פאַר קיין „וואַהל-טובה" קאָן מען עס נישט צורעכנען.

פון דעם גאַנצען באַרג טובות און חסדים צוליב וועלכע „עס לוינט זיך צו זיין אַ יוד אין פּוילען", בלייבט אַלזאָ נאָר בלויז איבער די פערלייכטערונגען אינ׳ם צוואַנג-זונטאָג-רוה. און געמליך, אַ פערלייכטערונג, וואָס ווערט — נישט רעאַליזירט ווערען.

די טראַגיקאָמישע געשיכטע שטעלט זיך פאָר אַזוי: אַ רייה יאָהרען קעמפט די יודישע בעפעלקערונג פאַר מילדערן דעם צוואַנג-זונטאָג-רוה. אַז דער יודי־שער געוועלבער און סוחר, וועלכער רוהט אין שבת זאָל אַ פּאָר שעה מעגען האַנדלען אין זונטאָג. אין דער איצטי־גער גרויסער קריזיס-עפּאָכע, איז דער צוואַנג זונטאָג-רוה, צוליב וועלכען דער יוד מוז פייערן 2 טעג אין דער וואָך, און ווינטער, גאַנצע דריטהאַלבען טעג — ממש אַ קאַטאַסטראָפע. און אַפילו אין אַזאַ פרום-קאַטוילישלאַנד, ווי עס איז געווען דאָס מאָליגע האַבסבורגישע עס־טרייך, האָט מען אויך פאַר דער מל־חמה ערלויבט יודען צו האַנדלען אַ פּאָר שעה אין זונטאָג. אונזערע טענות און אַרגומענטען זענען אָבער געווען אַ קול קורא במדבר. ענדליך האָט אונז דער גרויסער גאָט מזכה געווען מיט וואַהלען. און האָט זיך פערשפּרייט אַ קלאַנג, אַז מ׳וועט אַ געוויסע קאַטעגאָריע דעטאַל־געוועלבער ערלויבען צו האַנדלען אין זונטאָג פון 5 ביז 7 אָוועגד.

מיר האָבען שוין מיט אַ פּאָר טעג צוריק ציטירט אין „לאָדזער טאָגע־בלאַט" דעם אַרטיקעל פון קראָקאָווער „קוריער אילוסטראָוואַני" וועלכער ווייזט אויף מיט רעכט, אַז גראָד די דאָזיגע 2 שעה זענען קיין שום טובה נישט פאַר׳ן סוחר, ווייל דאַן האָט מען שוין אַלץ איינגעקויפט — יעדענפאַלס, וואָלט דאָס אָבער, לויט אונזער מיינונג, געווען אַ בעוויז, אַז אין רעגירונגס-קרייזען האָט מען אַ פערשטענדניש פאַר׳ן שווע־רען גורל פון׳ם סוחר און מען וויל אים קומען צו הילף. אָבער די ענדע־קיש-גלחישע מורא איז געווען אומגאַנ־צען אַן׳אומזיסטע פון אַ האַלב-אָפיציע־לער קוועלע האָט מען געמאָלדען, אַז דער זונטאָג רוה וועט בשום אופן נישט געענדערט ווערען. דער יודישער סוחר וועט ווייטער, פונקט אַזוי ווי ביז איצט מוזען פייערן 2 רוה-טעג אין דער וואָך, וואָס מאַכט אַ׳ים אין משך פון יאָהר 120 טעג, און אַז מען רעכענט נאָך צו די יודישע יום טובים — מאַכט אויס אַ גאַנץ דריטעל פון יאָהר... אַן׳אמת׳ער גן-עדן, און בלויז אפשר, פון דעם שטאַנדפּונקט „לוינט זיך צו זיין אין פּוילען אַ יוד"...

דער זונטאָג-רוה וועט נישט געמיל־דערט ווערען. די ענדעקעס האָבען גוט, וואָס מורא צו האָבען. די רעגירונג, וועלכע ווייזט אַרויס אַזוי פיל אונצו־פרידענהייט, ענטשלאָסענקייט און פערנעהם, האַלט זיך אין דער יודען פראַגע ביי די אַלטע פערהייליגטע טראַדיציעס. ווען די רעגירונג וואָלט אויף דעם געביט אַרויסגעוויזען איהר ענטשלאָסענהייט און אויף אַנדערע געביטען געזוכט פשרות און פערשטענדיגונג, וואָלט עס אי פאַר די יודען און אי פאַר דער רעגירונג געווען אַ זעהר גוטע זאַך...

לעת עתה איז עס אָבער פונקט פער־קעהרט, און דעריבער איז טראָץ דער בעהויפּטונג פון די גערעכטע ענדעקעס... „שווער צו זיין אַ יוד"...

ד״ר וו. בערקעלהאַמער.

דער ערשטער יוד פון מזרח, וואָס טראָגט וויסען צום מערב

(צו שמעון דובנאָוו׳ס 70-יעהריגען יובילעאום)

פון ש. י. סטופּניצקי

די יודישע וועלט פייערט איצט דעם יובילעאום פון היסטאָריקער ש. דובנאָוו. מיר זאָגען „די יודישע וועלט" מיט אַ געוויסען שטאָלץ. עס איז אפשר דער ערשטער פאַל, אַז אַ געלעהרטער פון די מזרח-יודען, וואָס האָט זיין וויסען און בילדונג בעקומען אין מזרח, וואָס איז כל ימיו אָפּגעזעסען אין דער היים, האָט געשריבען אין זיין היימישער שפּראַך, מיט היימישע מיטלען און מיט אַ היימישע מעטאָדע, זאָל אויף דער עלטער אַרויפשווימען אין דער ברייטער עפענטליכקייט און זאָל געניסען אַנער־קענונג פון גאָר דער וועלט.

דובנאָוו איז אונזער אַ היימישער מענש געבוירען און אויפגעוואַקסען אין אַ קליין-שטעטעל אין מאָהליעווער גע־בערניע, נעהמט ער פריה די פעדער אין האַנד און הויבט אָן שרייבען פון לינקס אויף רעכטס. מיר הערען נישט פון קיין אוניווערזיטעטען. ער איז אַ קינד פון פאָלק, וואָס רייסט זיך אין דער ברייטער וועלט שרייבט קאָרעספּאָנדענציעס פּריבט זיך אַלס קריטיקער און הייבט אויך אָן גרעסערע אַרבייט איבער חסי־דיזם, אין יענע צייטען איז דער וועג געווען אָפען קיין ליטעראַטור פאַר יו־דען אין דער רוסישער שפּראַך איז כמעט נישט געווען. וואָס מען האָט געשריבען, איז געווען ניי. פון דער צווייטער זייט איז דער וועג געווען ווייט. פון דער ווייטער פּראָווינץ האָט נישט געפיהרט קיין ליניע אין דער גרויסער וועלט, מען האָט געדאַרפט לאַנג בלאָנדזשען, ביז מען איז געקו־מען צו ישוב פון חכמה און וויסענ־שאַפט.

לאַנג האָט געדויערט דערום דאָס בלאָנדזשען אין מדבר פון דער יודישער געשיכטע. די ערשטע טעמא, וואָס איהם אינטערעסירט, איז, ווי מיר האָבען שוין בעמערקט, דער חסידיזם. ד.ה. ער כאַפּט זיך צו די יודישע סעקטען, צו די רעליגיעזע דיפערענצען און דערמיט איז זיין גורל בעשטימט צו פלאָנטערען זיך אין די טעאָלאָגישע חלוקי דעות, וואָס זענען אַזוי פיל ביי אונז פערטרע־טען. אין דער יוגענד בענוגענד ער זיך טאַקע נישט בלויז מיטן בעשרייבען די חלוקי דעות, נור ער פרובט אויך אַק־טיוו זיך צו בעטייליגען אין דער טעאָ־לאָגישער דיסקוסיע. געווען איז דעמאָלט נאָך פריש די רעפאָרם בעוועגונג אין מערב-אייראָפּאַ און דער יונגער גע־לעהרטער האָט פערשטענדניש פאַר דער בעוועגונג און סימפּאַטיזירט מיט די, וואָס פרובען איבערפלאַנצען די בעווע־ [illegible] סאָציאַלאָגישען שטאַנדפּונקט, וועלכער נימט אויס די מעגליכקייט צו ווערען דער מאָדערנער יודישער היסטאָריקער און אַלס אַזעלכען פייערט איהם איצט די וועלט.

געשיכטע איז אפשר די עלטסטע פאָרם פון מענשליכען וויסען. מיט דער געשיכטע האָט זיך דער מענש אָנגעהויבען צו אינטערעסירען, איידער ער האָט זיך אינטערעסירט מיט דער נאַ־טור. וואָס רינגעלט איהם אַרום. דער זכור ימות עולם, געדענקט וואָס עס איז געשעהן, פערטראַכט זיך איבער די יאָה־רען און דורות, פרעג ביים פאָטער, פרעג ביי זקנים, אָט די גייגערונגען אויף דער פערגאַנגענהייט איז משותף צום גאַנצען מענשליכען מין, ווען ער דער־גרייכט נור אַ געוויסע מדרגה פון קולטור.

געשיכטע איז אפשר די עלטסטע פאָרם פון מענשליכען וויסען. גלייכצייטיג איז זי די וויסענשאַפט, וואָס האָט אין משך פון דורות צום ווייניגסטען פּראָגרעסירט. טויזענדער יאָהרען האָט מען אונטער געשיכטע פערשטאַנען די בעשרייבונג פון מלחמות און די וואַנ־דערונגען פון מלכים און הערשער. גע־שיכטע איז געווען אַ העלדען ראָמאַן און דער העלד איז געווען דער מלך. לויט זיין געבורט און טויט האָט מען געצעהלט די יאָהרען און תקופות. פון פאָלק און זיין לעבען האָט מען אין דער געשיכטע נישט געהערט. עס איז געווען די אונדיווידואַליסטישע פאָרם פון גע־שיכטס-בעשרייבונג.

יודען האָבען אין אַ משך פון טויזענ־טער יאָהרען נישט געהאַט נישט קיין מלכים און נישט קיין מלחמות. ממילא איז אויסגעקומען, אַז יודען האָבען נישט קיין געשיכטע. דערפאַר איז די אַלטע יודישע ליטעראַטור אַזוי אָרים אין היס־טאָרישע דאַטען און ידיעות. כאַראַקטע־ריסטיש איז, דאָס די ערשטע ספרים, וואָס האָבען זיך אָנגעהויבען צו אינטע־רעסירען מיט געשיכטע, זענען דער „שם הגדולים" אָדער „ספר יוחסין", ערשט גאַנץ שפּעט קומט דער „סדר הדורות". אויב בעשרייבען, אויב דער־האַלטען פאַר דער צוקונפט די מאָדערנע פון דער פערגאַנגענהייט, זענען דערציי ראוי נאָר די „גדולים" נאָר די מיוחסים און אַפילו דער סדר הדורות, וועלכער שיינט שוין צו דאַרפען אַ ברייטערען פערנעהם, אינטערעסירט זיך אין אמת׳ן נישט מיט די דורות נאָר מיט די לומ־דישע רעפּרעזענטאַנטען פון די דורות נאָר יחידים האָבען זיך געפונען וואָס האָבען דערצעהלט פשוט׳ע מעשיות פון צרות און רדיפות, געוועהנליך מיט אַ פרומער טענדענץ, ווי למשל דער „שבט יהודה".

ביי אַזאַ היסטאָרישען מאַטעריאַל איז נאַטירליך, דאָס אונזערע שפּעטע־רע געשיכטס-שרייבער האָבען נאָר גע־קענט אויסנוצען דעם שטאָף און איהם אָפּיסעל מאָדערניזירען. מיר האָבען דער־רום בעקומען אַ געשיכטע פון יודישע צרות וואָס אַנדערע האָבען אונז אָנגע־ [illegible] אין משך פון דורות געווען אויסגע־פיהלט נאָר פון רדיפות פון דרויסען און רעליגיעזע וויכוחים פון אינוועניג? פון וואָס האָט דאָס פאָלק געלעבט און ווי האָט עס געלעבט?

אויף די פראַגען איז ביי די היסטאָ־ריקער קיין תשובה נישטאָ, די פראַגען האָבען זיי נישט אינטערעסירט אַזוי גוט ווי עס האָט נישט אינטערעסירט די היסטאָריקער ביי די אומות העולם צו מאַכען וויסען ווי זייערע פעלקער האָבען געלעבט אין צייטען ווען עס איז קיין מלחמה נישט געווען. אויסער דעם האָט דעם יודישען היסטאָריקער פער־הינדערט דעם האַרמאָנט דער טעאָלאָ־גישער שטאַנדפּונקט פון וועלכען זיי זע־הען אַרויסגעגאַנגען. לויט דעם אַנגענו־מענעם שאַבלאָן זענען יודען נישט קיין אומה, ווייל עס פעהלען דאָך די מלכים און די מלחמות, די צוויי עלעמענטען פון וועלכע עס שטעלט זיך צוזאַמען די געשיכטע פון אַ פאָלק. אויב מען וויל דאָך שרייבען געשיכטע, קען עס נאָר זיין די געשיכטע פון דער יודישער אמונה און פון איהרע רעפּרעזענטאַנ־טען, מאַן מלכי רבנן, דעם אָרט פון מלכים פערנעהמען ביי אונז די רבנים און גדולים. דעם אָרט פון די מלחמות פערנעהמען די מחלוקת און אפשר טאַ־קע מלחמות מצוה צווישען רעליגיעזע פּאַרטייען. און אויב מען האָט נאָך דערצו צוגעגעבען די מלחמות וואָס די גוישע מלכים האָבען געפיהרט געגען יודען, איז אַרויסגעקומען אַ יודישע געשיכטע.

ש. דובנאָוו איז דער ערשטער היס־טאָריקער ביי אונז, וואָס האָט זיך בע־פרייט פון דעם טעאָלאָגישען נעבעל. ביי איהם שטעהט דאָס פאָלק און מיטעל־פּונקט פון אינטערעס און נישט די רע־ליגיע. ער רוקט אַרויס אַ נאַציאָנאַלען שטאַנדפּונקט און נישט קיין טעאָלאָגי־שען. ער האָט דער יודישער געשיכטע אויסגענומען די אַטליסענע קאַפּאָטע און האָט אַרויסגעפיהרט דעם וואָכעדיגען יודען אויף דער סצענע, ווי ער לעבט און שטערבט. אַנשטאָט דעם אינדיווי־דואַליסטישען מעטאָד, אַנשטאָט ה׳ גדולים און מיוחסים, רוקט ער אַרויס אַ סאָציאַלאָגישען מאָמענט, ביי איהם פיגורירען אין פאָרדערגרונד די מאַסען, ערשט שפּעטער קומט די פּערזענליכ־קייט אַלס פּראָדוקט און אויסדרוק פון פאָלקס-גייסט.

די נייע אויפגאַבע האָט ער געקענט ערפילען אַ דאַנק אַ גאַנצע רייה וויסענ־שאַפטליכע אַרבייטען, וואָס זענען אין דער לעצטער צייט געוואָרען דורכגע־פיהרט. אַ גאַנצע רייה יונגע היסטאָרי־קער האָבען געליפערט מאַטעריאַל איי־בער דאָס יודישע אינערע, ווירטשאַפט־ליכע און געזעלשאַפטליכע לעבען פון יודען אין מיטעלאַלטער, מיר האָבען בעקומען מאָנאָגראַפיעס איבער׳ן סדר היחוס פון וועלטליכע יודישע פאַמי־ליעס און דוקא פון רבנים. עס זענען פערעפענטליכט געוואָרען זכרונות פון מענער און פרויען פון פאָלק, וועלכע האָבען דערצעהלט, אין אַ פשוט׳ען יודיש לשון, וואָס זיי האָבען אַלץ גע־זעהן און איבערגעלעבט. אָט דער מאַ־טעריאַל האָט ערשט געגעבען די מעג־ליכקייט צו בעאַרבייטען אַ נאַציאָנאַלע יודישע געשיכטע און די אויפגאַבע דאָס אויסגעפיהרט דער בעל היובל.

די יודישע וועלט פייערט איצט דעם יובילעאום פון היסטאָריקער שמעון דובנאָוו. עס איז אַ יום-טוב פון דער יודישער וויסענשאַפט. קודם כל איז עס אָבער אונזער אַ יום-טוב. דובנאָוו איז דער ערשטער יוד פון מזרח, וואָס טראָגט וויסען צום מערב. ביז איצט האָבען מיר אַלע גענאָסען פון די ברעק־לעך, וואָס זענען אַראָפּגעפאַלען פון רייכען טיש ביי אונזערע מערב-יודען. צי זאָל עס זיין אַ סימבאָל פאַר דעם נייעם גאַנג פון דער יודישער געשיכטע בכלל? יעדענפאַלס מעגען מיר שטאָלץ זיין אויף אונזער ש. דובנאָוו און אידם ווינשען, ער זאָל נאָך לאַנג, לאַנג לעבען און אַרבייטען אויפ׳ן אַלט-נייעם געביט פון יודישער געשיכטע, אויף וועלכען ער איז דער מייסטער.

אום ראש-השנה ערמאָרדעט אַ יודישער סוחר אין פּראַג

פּראַג, (יט״א)

דעם צווייטען טאָג ראש-השנה איז, אַרויסגערעדענדיג פון זיין וואוינונג, דער־שאָסען געוואָרען דער 65-יעהריגער יו־דישער אייזען-סוחר יוליוס אויש. דער מערדער איז אַ געוויסער קאַרל לאַטאַ, מיט וועלכען דער יודישער סוחר איז געשטאַנען אין האַנדעלס בעציהונגען. דער מאָרד האָט אין פּראַג אַרויסגערו־פען אַ שטאַרקען רושם, בעזונדערס נאָך צוליב דעם אומשטאַנד, דאָס יולי־יוס אויש איז ערמאָרדעט געוואָרען בעת ער איז אַרויס פון זיין וואוינונג און געגאַנגען אין שוהל דאַווענען.

הויכער פּויפּסטליכער אָרדער פאַר׳ן באַנק-דירעקטאָר טעפּליץ

רוים, (יט״א)

ווי די וואַטיקאַנישע פּרעסע טיילט מיט, האָט דער פּויפּסט פיוס דער 11־טער ערטיילט דעם גרויסען קרייץ פון „אָרדער פון דעלינער סילוועסטער" דעם באַנקיר דזשיזעפּע טעפּליץ. טעפּ־ליץ, וועלכער שטעהט בראש פון דער גרעסטער איטאַליענישער באַנק אינ־סטיטוציעס „באַנקאַ איטאַליאַנאַ קאָ־מערציאַלאַ" שטאַמט פון פּוילישע יודען.

ערעפענונג פון אַ קהלה-שול אין טאָרן

טהאָרן, (יט״א)

די קהלה-פערוואַלטונג האָט לעצטענס געעפענט אַ יודישע נאַציאָנאַל-רעליגיע־זע-שול. אַלס לייטער פון דער שולע איז איינגעלאַדען געוואָרען דער פיהרער פון קאַלישער „מזרחי" און רעדאַקטאָר פון „קאַלישער וואָך" ר׳ יעקב לוטמאַן. אין צוזאַמענהאַנג מיט דער עפענונג איז פאָרגעקומען אַ פייערליכער אַקט אין דער שוהל.

—0—

אַלוועלטליכע „החלוץ"-קאָנפערענץ

בערלין, (יט״א)

דעם 2-טען אָקטאָבער עפענט זיך דאָ אין לאָקאַל פון דער „בני-ברית"-לאָזשע (קליינסט גאַס 9) די פערטע אַלוועלטליכע „החלוץ" קאָנפערענץ, אין וועלכער עס וועלען זיך בעטייליגען מעהר ווי 70 דעלעגאַטען פון פּוילען, גאַלי־ציען, רומעניען, ליטע, רוסלאַנד, לעט־לאַנד, דייטשלאַנד, טשעכיען, עסטרייך, אונגאַרן, פראַנקרייך, האָלאַנד, בולגאַר־יען א. אַנד., וועלכע וועלען רעפּרעזענ־טירען 26 טויזענד חלוצים. עס וועלען אויך זיין פערטרעטען פאָרשטעהער פון דער הסתדרות העובדים אין א״י.

„אַ יודישע מלוכה פון באַלטיק ביז׳ן שוואַרצען ים"

ראָמאַן דמאָווסקי׳ס פלוידערייען וועגען די פּלענער פון דער יודישער קאָלאָניזאַציע

מיר האָבען שוין פאַריגע וואָך גע־בראַכט אויסצוגען פון ראָמאַן דמאָוו־סקי׳ס אַן׳אַרטיקעל אין „גאַזעטאַ וואַר־שאַווסקאַ" וועגען דער יודען-פראַגע אין דער גאַנצער וועלט בכלל און אין פּוילען בפרט. דער פיהרער פון „גרויס-פּוילישען לאַגער" און אינוציאַטאָר פון דער פאַר־מלחמה׳דיגער באָיקאָט-בעוועגונג געגען יודען, האָט זיך פערמאָסטען אין אַ ווייטערדיגע רייהע אַרטיקלען אויסצושעפּען דאָס גאַנצע יודען-פּראָבלעם.

האַלב „אָביעקטיוו" און גאַנץ אַנטי־סעמיטיש בעלייכט ער פון זיין שטאַנד־פּונקט דעם איצטיגען מצב פון יודען אין פּוילען. דערביי פערגעסט אָבער אויך נישט דער אַלטער פּאָליטישער פוקס צו שלאָגען קאַפּיטאַל פאַר זיין אַנטי-פּילסודסקי׳שער קאָנצעפּציע.

דמאָווסקי׳ס נעכטיגער אַרטיקעל אין „גאַז. וואַרש." איז געווידמעט דער יו־דישער קאָלאָניזאַציע. זיין בקיאות און בערדאָוועקייט אין דער יודישער גע־שיכטע, וואָס ער ווייזט אַרויס אין דעם אַרטיקעל זענען מיר איהם מוחל, מיר וועלען נאָר ציטירען די שטעלען, וואו ער רעדט וועגען דער מאָדערנער יודישער קאָלאָניזאַציע.

„דאָס ערשטע לאַנד אין אייראָפּאַ, וואָס דאָס בעזעצט יודען אויף לאַנד — שרייבט דמאָווסקי — איז געווען פּוילען אונטער דער הערשאַפט פון עסטרייך. אין מזרח-גאַליציען האָבען זיך פיל יו־דען אין פאָריגען יאָהרהונדערט גענו־מען צו לאַנד-אַרבייט, וועלכע איז גע־שטיצט געוואָרען פון די יק״א-פאָנדען. קיין ווירכטיגער רעזולטאַט איז אָבער דערפון נישט אַרויסגעקומען, ווייל אין גאַליציען איז ביי די אָרטיגער פּויער־שער בעפעלקערונג אַ באָדען-הונגער.

דמאָווסקי רעכענט ווייטער אויס די אומגעלונגענע (?) פּרובען פון דער יו־דישער קאָלאָניזאַציע אין אַרגענטינא און ער געהט איבער צום ציוניזם אַלס אַ קאָלאָניזאַטאָרישע בעוועגונג.

„די ציוניסטען — שרייבט דאָ דער פיהרער פון די ענדעקעס — האָט זיך איינגעגעבען צו מאַכען דעם ערשטען שריט אין ארץ-ישראל, וועלכע האָט שוין פאַר דער מלחמה געהאַט אַ געוויסע צאָהל יודישע קאָלאָניסטען. ווען ארץ־ישראל איז געוואָרען אַ מאַנדאַט-לאַנד פון ענגלאַנד, איז די קאָלאָניזאַטאָרישע אַרבייט פיל פּראָדוקטיווער געוואָרען. בע־זונדערס נאָך, ווען ארץ-ישראל איז גע־וואָרען אַ „יודישע נאַציאָנאַלע היים".

„אָבער אויך דאָ — רייסט זיך דער אַלטער יודען-פרעסער פאַר תענוג די הענד — וועט עס יודען נישט געלונגען צו שאַפען אַ בעפעלקערונג פון יודישע ערד-אַרבייטער. עס ווערען געשאַפען שעהנע פערמעס מיט אַלע מאָדערנע טעכנישע מכשירים, וועלכע זאָגען עדות וועגען די רייכע מיטלען און הויכער אינטעליגענץ פון די דאָרטיגע מענשען, אָבער קיין פיזישער רעזערוו פון דער ראַסע וועלען זיי נישט ווערען.

דמאָווסקי דערצעהלט ווייטער וועגען די פּרובען פון אַ יודישער קאָלאָניזאַציע אין רוסלאַנד, וועגען וועלכער מ׳קאָן נאָך איצט גאָרנישט פאָראויסזאָגען און ער קומט צום רעזולטאַט און געדולט — צו פּוילען. און ער מאַכט אַ נאָר „סענסאַציאָנעלע" ענטדעקונג:

און די לעצטע צוויי יאָהר איז ביי די יודען פון מערב-אייראָפּאַ און אַמעריקאַ ענטשטאַנען אַ נייער פּלאַן (?) וואָס איז מיט זיין פערנעהם און שוואונג אַ גיגאַנ־טישער ריז געגען אַלע ביז-איצטיגע פּרובען פון קאָלאָניזאַציע. דער דאָזיגער פּלאַן נעמט אַרום דעם גרויסען פאַס ערד פון באַלטיק ביז צום שוואַרצען ים איבער ביידע ברעגען פון דניעפּר. דער שטח, וואָס נעהמט אַריין אין דעם ראַזיי־גען פאַס ערד, נעהער דיינט צו פּוילען, ליטאַ, רוסלאַנד, אוקראַאינא און ווייס־רוסלאַנד. און כדי דעם דאָזיגען פּלאַן צו פערווירקליכען, מוזען פאָרקומען גרויסע ענדערונגען און די גרענעצען פון די מלוכות.

און אָט דאָ דויבט אַז דער אַלטער שונא ישראל אַרויסצווייזען, וואָס פאַר אַ קרבנות ער האָט געהאַט ביים פער־עפענטליכען זיינע „אָביעקטיווע" אַר־טיקלען איבער דער יודען-פּראַגע. דער גרויסער פּאָליטיקער פון „גרויס-פּוילי־שען לאַגער", ווייל דאָ אַרויסשמוגלען דעם געדאַנק, אַז אויב פּוילען זאָל מסכים זיין מותר צו זיין ביי איהרע מערב-גרענעצען לטובת דייטשלאַנד און דערפאַר אויסברייטערן איהר בעזיץ אויף מזרח, וועט עס זיין אַ ריזען שטויסעל יו־דישע אַרבייט און נאָר לטובת דער גע־פּלאַנטער יודישער קאָלאָניזאַציע פון באַלטיק ביז׳ן שוואַרצען ים".

„אויב עס וואָלט זיך געוואָלט איינגע־געבען — פיהרט אויס דמאָווסקי אין זיין אַרטיקעל — אַ רוק צו טאָן די פּוילישע מלוכה ווייטער אַרויף אויף מזרח דער־פאַר, וואָס דייטשלאַנד וואָלט צוריק בע־קומען דעם קאָרידאָר, וואָלט די פּוילישע מלוכה בעקומען אַנשטאָט פּראָווינצען מיט אַ ריין-פּוילישער בעפעלקערונג אַ געגענד, וואָס איז זעהר שטאַרק בעפעל־קערט מיט יודען. און אַזאַ מלוכה וואָלט שוין געמוזט האָבען אַ רעגירונג, וואָס זאָל אויפ׳ן חשבון פון דער מלוכה אַדורכפיהרען אַ יודישע קאָלאָניזאַציע אין אַ ריזיגען מאַסשטאַב.

די גאַל איז אַלזאָ אַרויסגעקראָכען פון זאַק. די גאַנצע סעריע „יודען-קענער־ישע אַרטיקלען זענען נאָר געשריבען גע־וואָרען מיט דער כוונה, כדי צו בעווייזען, אַז די „אַנאָנימע מלוכה" האָט זיך גע־נומען צו דער אַרבייט און וויל פערשאַ־פען די פּוילישע מערב-גרענעצען פאַר ווייס-רוסלאַנד און אוקראַאינא, כדי אַזוי אַרום צו גרינדען אַ גרויסע יודישע מלוכה פון באַלטיק ביז׳ן דניעפּר".

צו וואָס פאַר אַן׳אונזיניגע פלוידערייען עס קאָן קומען אַפילו אַזאַ קלוגער אַנטיסעמיט ווי דמאָווסקי, ווען מ׳דאַרף אָנהויבען רייטען אויפ׳ן אַנטיסעמיטי־שען פערדעל!...

דער סוף פון אַן׳אַפּערע אין קאָנסטאַנטינאָפּל

קאָנסטאַנטינאָפּל, (יט״א)

די פיר יודען, וואָס זענען פער׳משפט געוואָרען צו ניין יאָהר תפיסה אַלס בעשולדיגטע אין „אַנטי טערקישע מאַ־ניפעסטאַציעס" אין צוזאַמענהאַנג מיט דער לויה פון דעם ערמאָרדעטען יודי־שען מיידעל עלזא ניעגאַ, זענען איצט בעפרייט געוואָרען פון תפיסה אויפ׳ן יסוד פון אַ בעשלוס פון קאַסאַציאָנס־געריכט. וואָס האָט פעראָרדענט דעם פּראָצעס פון די פיר יודען צו בעטראַכ־טען ווידער אין דער ערשטער אינ־סטאַנץ ביי אַ געענדערטען ריכטער־צוזאַמענשטעל. אַזוי אַרום איז דערווייל פערענדיגט געוואָרען די דאָזיגע אַפּערע, וואָס דאָט זיינער צייט אַרויסגערופען אַ גרויסע אויפרעגונג אין דער יודי־שער וועלט און האָט געקאָסט פיל בייז בלוט די טערקישע יודען.

לאָדז
29 סעפט. 1930
זון אויפג. גג: 5.21
זון אינטערג. זינג: 5.29
מאָנטאָג, ז' תשרי תרצ"א
פ' האזינו

טאָג-כראָניק

רעלעגאַט פון יודישען סטודענטען-פערבאַנד אין לאָדז

דער צ. ק. פון פערבאַנד פון די יו-שע סטודענטען-פעראיינען אין פוילען האָט דעלעגירט קיין לאָדז זיין פאָר-שטעהער ד"ר ב. קושיפּאָוו, וועלכער וועט דאָ אונטערנעמען אַ זאַמעל-אַקצ-יע פאַר'ן פעראיין פון די יודישע סטו-דענטען, וועלכע שטודירען אין אויס-לאַנד. ד"ר קושיפּאָוו וועט צו דעם צוועק אין לאָדז אָרגאַניזירען אַ ספּעצ-יעלען קאָמיטעט. גענויע איפאָרמאַצ-יעס גיט ד"ר קושיפּאָוו אין לאָקאַל פון „הימונאי".

קופּאָן № 162
אויף אומזיסטע יורידישע עצות.
דער בעזיצער פונ'ם דאָזיגען קופּאָן קאָן בעקומען אומזיסט יורידישע עצות דורכ'ן יורי-קאָנסול פון אונזער רעדאַקציע.
גילטיג היינט מאָנטאָג, ד, 17. סעפּט. פון האַלב 9 אָוו.

רירענדע טראַגעדיע פון אַ משומדת אין לאָדז

טאַטע-מאַמע גט'ן זיך. און די טאָכטער בלייבט אויף הפקר. — קריסטען רעדען איהר צו צו שמד'ן זיך און פער-שאַפען איהר אַ דאַנק דעם אַרבייט. — דער שמד-צעטעל עפענט פאַר איהר די טויערן פון דער „ווידזעווער מאַנופאַקטור". — כריגט חרטה אויפ'ן שמד און קעהרט זיך צוריק צום יודענטום. — וואָס איז געשעהן ווייטער?

אין לאָדז איז זיך פערלאָפען אַ רוהי-רענדע טראַגעדיע מיט אַ משומדת. עס איז איינע פון יענע טראַגעדיעס, וואָס ווארפען אַ העלען באַם ליכט אויף די טראַגישע אומשטענדען פון יודישען לע-בען ביי אונז און שטאַט.

דער שמד פון דער דאָזיגער יודישער טאָכטער איז פאָרגעקומען ביי אונגע-וועהנליכע בעדינגונגען.

דאָס 19-יעהריגע לאָדזער מיידעל אימע שטערען, אַ טאָכטער פון אַ בעל-הבית'ישע עלטערן, האָט מיט עטליכע חדשים צוריק גענומען פערלאָזען די עלטערן'ס הויז. דער פאָטער איהרער האָט זיך געהאַט געט'גט מיט דער מו-טער. האָט ער דאַן צוזאַמען מיט דער פרוי אויך פערטריבען די טאָכטער זיינע. אויך די מוטער האָט זיך אָפּגע-זאָגט אויסצוהאַלטען איהר טאָכטער. האָט דער פאָטער זי געשיקט צו דער מוטער, און די מוטער האָט זי צוריק-געשיקט צום פאָטער. אַזוי האָט די אומגליקליכע, צוליב די עלטערן'ס זינד, פערלוירען די היים. זייענדיג גע ווגד, האָט די אומגליקליכע אימע גענומען וואַנדערן איבער די לאָדזער גאַסען, נישט האָבענדיג וואו דעם קאָפּ אָנצו-שפּאַרען.

פיין דער טראַגעדיע האָבען זיך דער-וואוסט קריסטליכע „באַרמהערציגע" שכנים, און אויסנוצענדיג איהר פער-צווייפעלטע לאַגע, האָבען זיי איהר גע-נומען צורעדען, זי זאָל זיך שמד'ן. „אויב דו וועסט זיך שמד'ן, האָבען איהר די קריסטען פערזיכערט, וועסטו באַלד בעקומען אַרבייט".

אימע האָט אַ לאַנגע צייט געקעמפט מיט זיך. געלויטען הונגער און נויט.

אָהן אַ דאַך איבערן קאָפּ, פערלאָזען פון טאַטע-מאַמע, האָט זי און אַ מאָ-מענט פון דעלסטער פערצווייפלונג מס-כים געווען צו שמד'ן זיך, כדי, ווי די קריסטען האָבען איהר פערזיכערט, צו בעקומען אַרבייט.

און חודש יולי האָט. טאַקע אימע זיך אָפּגעשמד'ט אויף רוימיש קאַטוי-ליש און בעקומען דעם נאָמען „יאַד-ווינגא".

און וואָס איז געוואָרען מיט די הב-טחות, וואָס די קריסטען האָבען איהר געגעבען וועגען אַרבייט? די קריסטען האָבען געהאַלטען וואָרט: „יאַדוויגא" האָט טאַקע באַלד צוזאָרגעגט מיט'ן כח פון דעם טויף-שיין בעקומען אַר-בייט. און ווייסט איהר וואו? — אין דער „ווידזעווער מאַנופאַקטור".

אַזוי זענען די טויערן פון דער דאָ-זיגער גרויסער יודישער אינדוסטריע-אונטערנעהמונג פערמאַכט פאַר יודען, אָבער מיט אַ טויף-שיין און דאַנד האָט אפילו אַ יודיש קינד שאַנסען צו בעקו-מען אַרבייט אין דער דאָזיגער פאַ-בריק...

אָבער נאָך נישט מיט דעם איז פערענדיגט די דאָזיגע ערשטע טראַגעדיע.

ווען אימע-יאַדוויגא האָט אָפּגעאַרבייט דריי חדשים אין דער „ווידזעווער מאַ-נופאַקטור", האָט איהר גענומען פיי-ניגען דאָס געוויסען. גאַנצע נעכט איז זי נישט געשלאָפען, גאַנצע טעג נישט געגעסען. זי האָט חרטה געקריגען אויף איהר שריט. אָפּגעריסען פון איינענע און קרובים, האָט זי זיך נישט געפונען אין דער נייער, פרעמדער סביבה.

זייענדיג זיכער מיט איהר פאָסטען אין „ווידזעוו", האָט זי בעשלאָסען צו-רוקצוקעהרען צום יודענטום. און זי האָט טאַקע גענומען אָפּקלאַפּען די טי-רען פון הינגען ראַבינאַט, מ'זאָל זי ער-לויבען צורוקצוקעהרען צום יודענטום.

דער ראַבינאַט האָט זיך טאַקע פעראינ-טערעסירט מיט דעם גורל פון דער אומגליקליכער יודישער טאָכטער און ער האָט אָנגענומען אַלע שריט די בקשה פון דער משומדת נאָכצוקומען.

די טעג, דאָס טאַקע דער לאָדזער ראַבינאַט אַרויסגעפאָדערט דעם טויף-שיין פון דער „ווידזעווער מאַנופאַקטור".

אָבער דאָ איז געשעהן דער איבער-ראַשענדער פאַל: יאַדוויגא — אימע איז אָפּגעזאָגט געוואָרען פון דער אַר-בייט!

די סבה פון דער דאָזיגער פּלוצלי-נגער „רעדוקציע" רופט אַרויס זע[...] פיינליכע מחשבות'ן.

צי ווייס כאָטש ה' פּרעזעס אָ[...] קאָן, פאַר וועמען די טויערן פון ד[...] „ווידזעווער מאַנופאַקטור" עפענען זי[...] און ווען די טויערען פון זיין פאַבר[...] שליסען זיך?!..

—:0:—

אַ סענסאַציאָנעל מעשה'לע מיט'ן גרויסן געווינס

גאַנצע שטעטעל יודען טאַנצט פאַר פרייד.

ביי יעדער ציהונג פון דער מלוכה-לאָטעריע האָט לאָדז צו דערצעהלען פּלעריי מעשיות, ווי אַזוי מענשען זע-נען אומגעריכט גליקליך געוואָרען און ווי אַזוי מענשען האָבען נישט ווילענדיג אַרויסגעלאָזט דאָס „גרויסע געווינס" פון זייערע אייגענע הענד.

אָט גיט מען איבער, אַ זאַנ'אַרומע [...]חתן-כלה אויף אַלט-שטאָט אין לאָדז, וואָס זענען געווען פערצווייפעלט, נישט ווייסענדיג וואָס ס'וועט זיין דער סוף פון חתן-כלה'שאַפט, האָבען געשפּילט אויף „פערטעלער" און אַמן מאָג נאָכ'ן אַנדערן זענען אַרויס ביי זיי געווינסען.

מילא, די פרייד און די איבעריבלעמ-נוש איז זיך לייכט פאָרצושטעלען. עס ווערט אָבער קאָלאָמוטנע צו הערען, ווי אַ מענש דאָס די לעצטע מינוט צוריק-געגעבען דעם קאָלעקטאָר דעם צעטעל און דערנאָך איז אויף דעם זעלבען נו-מער אַרויס אַ גרויסע סומע. יאָ, אַזאַ פאַל האָט טאַקע אין לאָדז פּאַסירט די טעג.

נאָר, אַז עס האַלט שוין ביים דער-צעהלען וועגען לאָטעריע-גליק, וועלען מיר איבערגעבען די אייגנצעלהייטען, ווי אַזוי אַ שטעטעל האָט פּלוצלונג אָנגע-רויבען זיך צו קאָכען און פרעהען צו-ליב'ן איבערוואַרטעטען גרויסען געווינס, דעם אמת'דיגען גרויס געווינס, וואָס האָט אַהינצו פערבלאָנדזשעט.

געשעהן איז עס אין שטעטעל זשיבל-לין, נישט ווייט פון לאָדז.

אָט אין דעם שטעטעל איז דאָ אַ יודי-שער אונטער-קאָלעקטאָר, וועלכער ברענגט „לאָסען" פון אַ וואַרשאַווער קאָנטאָר און צעטיילט זיי צווישען די זשיבלינער, וועלכע „רוקען אויס" גליק-לי דיצו ווערען.

דער אונטער-קאָלעקטאָר אַליין איז אַ גרויסער אביון, קאָן ער זיך נישט פּער-גינגען איבערצולאָזען פאַר זיך אַליין אַ צעטעל צו שפּילען. קוקט ער אויס, אַז די גאַנצע סחורה זאָל פערקויפט ווע-רען.

דיינטיגען ערב ראש-השנה האָט דער אונטער-קאָלעקטאָר נאָך געהאַט אַ פיר-טעל לאָס, און דריי פירטעלעך האָט ער פערקויפט צווי יודען און דעם רבי'ן קריסטליכען אַפּטייקער.

ערב ראש-השנה איז דעם יוד געגאַנ-גען אין לעבען: אַ פירטעל לאָס ליגט נאָך ביי איהם, וואָס פאַר אַ יום-טוב וועט ער האָבען?! איז ער געלאָפען צו אַ בעקאַנטען קריסטליכען שוסטער און האָט איהם איינגעשלייערט דעם צע-טעל. דער קריסט האָט נישט געוואָלט נעמען, נאָר יענע האָלצמאַן (אַזוי הייסט דער קאָלעקטאָר) האָט אים מעשר-סי'חר [...]ישוין פערשמועסט און דער גוי האָט געגעבען דערוויל 10 גילדען אַ קאַנטאָ. דאָס איבעריגע האָט ער צוגעזאָגט איהם צו בעזאָרגען, ווען דאָס וועט קו-מען פון נאָס. אַז די קריסטען איז אַהיימגעקומען און זיך דערוואוסט, אַז מען האָט דעם מאַן צוגעוואָרפען אַזאַ „באָוועל", האָט זי מיט רינזה זיך גע-לאָזט צו האָלצמאַנ'ען און מיט זידלע-רייען ביי איהם צוריק אַרויסגעשטראָ-שעט די 10 גילדען, צוריקוואַרפענדיג איהם דעם צעטעל.

האָט דער יוד געבעך געהאַט אַ פערשטערטען ערב ראש-השנה און אַ געדריקט גענומט דעם ערשטען טאָג יום-טוב, נאָר אויף דער נאַכט איז פּלוצלונג געקומען אַנ'איבעראַשונג: דער יוד האָט גענומען אַזוי טאַנצען פאַר פרייד, אַז מען האָט זיך דער-שראָקען — מען האָט געמיינט, ער איז, חלילה, משוגע געוואָרען.

וואָס, מיינט איהר, איז געשעהן? — אָט הערט:

דעם ערשטען טאָג יום-טוב האָט דער דאָזיגער אָרימער קאָלעקטאָר בעקומען אַ דעפּעשע פון וואַרשאַווער קאָנטאָר, אַז דער און דער נומער, וואָס איז גע-נומען געוואָרען קיין זשיבלין, האָט זוכה-בגורל געווען אויפ'ן גרויסען גע-ווינס פון 350,000 זל.

ניט דער יוד בגנבה אַ קוק אויפ'ן צעטעל פון זיין נומער, וואָס די קריס-טין האָט איהם צוריקגעוואָרפען, און ער איז ווילד געוואָרען פון פרייד. זיין צעטעל טראָגט טאַקע דעם גליקליכען נומער! ער האָט דעם ווייב און קינדער גאַרנישט געזאָגט און גענומען אַ דאָ-נערווירטער, אַ וואַהנזיניגער צו שרייען, צו טאַנצען, אַז די שטאָט איז זיך צו-זאַמענגעלאָפען.

דערביי האָט זיך אַרויסגעשטעלט, אַז דאָס געווינס אויף דעמזעלבען צעטעל איז אַרויס נאָך ערב ראש-השנה, ד. ה. דעמזעלבען טאָג, ווען ער האָט איהם געוואָלט איינשלייערן דעם קריסטליכען שוסטער.

אויף דעמזעלבען נומער איז אויך אַרויס דאָס געווינס פאַר די איבעריגע צוויי אָרימע יודען און פאַר'ן רבי'ן אַפּטייקער.

און פּונקט האָט זיך געמאַכט, אַז דער רייך-געוואָרענער קאָלעקטאָר איז פערוואָרפען מיט דריי בונגרת'ן. וועלכע האָבען געראַפט האָבען אַזאַ אויפרוי-מעניש און די איבריגע צוויי געווינער זענען בלוט-אָרימעלייט, וועמענס קינ-דער געהן אַרום נאַקעט און באָרוועס.

אין דערביבער גאַנץ ראש-השנה אין זשיבלין אַוועק אין אמת'דיגער שמחה. די געווינער און זייערע משפחות האָבען געמאַכט בעלער און דאָס גאַנצע שטע-טעל פרעהט זיך מיט זייער פרייד.

—

ציוניסטישער צוזאַמענפאָהר

פון דער לאָדזער וואָיעוואָדזטוועו.

אין צוזאַמענהאַנג מיט'ן פאָרשטע-הענדען צוזאַמענפאָהר פון די פאָרטרע-טער פון די ציוניסטישע פערבאַנדען אין לאָדזער וואָיעוואָדזטווא איז נעכ-טען פאָרגעקומען אין לאָקאַל פון דער ציוניסטישער אָרגאַניזאַציע אַ בעראַטונג פון די פאָרשטעהער פון די פערשידע-נע ציוניסטישע גרופּירונגען אין לאָדז מיט דער בעטייליגונג פון פאָרשטעהער פון ציוניסטישען צענטראַל-קאָמיטעט אין וואַרשאָ, ה' גאָלשטיין.

עס איז מיטגעטיילט געוואָרען, אַז אין דער קאָנפערענץ, וואָס וועט פאָר-קומען אין לאָדז דעם 9-טען אָקטאָבער (1-טער טאָג חול-המועד סכות), וועלען זיך בעטייליגען מיטגלידער פונ'ם צ. ק. מיט דעם פּרעזיצענדען ה' יצחק גרינבוים בראש.

די טאָג-אָרדנונג פון דער קאָנפע-רענץ, וועלכע וועט האָבען זעהר וויכ-טיגע אָרגאַניזאַציאָנעלע אויפגאַבען צו ערלעדיגען, נעהמט אַרום אַלע פראַגען פון דער ציוניסטישער טעטיגקייטען בנוגע ארץ ישראל, הן בנוגע דער גע-גענוואַרטס-אַרבייט.

די וואַהלען פון דעלעגאַטען צו דער קרייז-קאָנפערענץ קומען פאָר אין אַלע שטעט פון לאָדזער וואָיעוואָדזטווע זונטאָג, דעם 5-טען אָקטאָבער. די וואַהל-אָרדינאַציע איז די זעלבע, ווי צום 9-טען לאַנד-צוזאַמענפאָהר.

עס איז בעשלאָסען געוואָרען אויס-צונוצען די לעצטע טעג, וואָס זענען נאָך געבליבען צו די וואַהלען, פאַר אַ פערשטאַרקטער טעטיגקייט אויף אַדורכ-צופיהרען און ליקווידירען ענטגילטיג די מיטגלידער ווערבירונגס-אַקציע.

—=0§0=—

אויפ'ן קבר פון גר-צדק

פון א. י. גראָדזענסקי

מיט אַ שווערען [...] שלוסעל שליסט מיר דער שמש אויף די טיר פון ווילנער גאונס „אוהל". בוינסט איין דעם קאָפּ און גייסט אַריין אין „אוהל" פון גאון. אין אוהל איז טונקעל, דאָך קען מען ליינען די אויפשריפטען איבער די עלף קברים, וואָס געפינען זיך דאָרט. דער גאון אַליין ליגט דער דריטער. דער ערשטער ליגט זיין פאָטער, ר' שלמה זלמן. דאַן דעם גאונס מוטער, טרייַנע, אָבער איהר קבר זענען אויפגעשריבען אויפ'ן וואַנט פון אוהל די ווערטער „אם ה' בנים שמחה" (די מוטער פון 5 זוהן פרעהט זיך). זי האָט אויסער דעם גאון געהאַט נאָך פיר זוהן. איבער'ן גאונס קבר איז בלויז אויפגעשריבען די ט"ב הגאון רבנו אליהו חסיד". איבער זיין פאָטער'ס קבר: „אבי הגר"א", און דאַן: „פה נטמן איש תם וישר ר' שלמה זלמן בר' ישכר בער". דאַן ליגען אין אוהל אויך דעם גאונס זיידע, ר' ישכר בער, און זיין עלטער-זיידע — ר' אליהו חסיד — אויף וועמענס נאָמען עס רופט זיך דער גאון. ער איז געווען אַ פּרנס און אַ רב אין ווילנע. ער איז געשטאָרבען אין אַלטען קלויז אויפ'ן שול-הויף מיט דער גמרא אין דער האַנט. דאַן ליגען דעם גאונס מחותנים, שוואָגער און שוויגער און תלמידים. ווי אויך דער „יכור — הרב ר' יהודה, און דעם גאונס פּרי חנה, וועל כע איז נפטר געוואָרען מיט 14 יאָהר פאַר'ן גאון (אין תקמ"ג — 1783) אי-בער איהר קבר האָט דער גאון געלאָזט אויפשרייבען די ווערטער: „לא הניחה כמוה, לספר שבחה אין נתיב ודרך" (זי האָט נישט איבערגעלאָזט נאָך זיך קיין גלייכען, אויף צו דערצעהלען איהרע שבחים איז נישטאָ קיין מעגליכקייט).

דעם גאונ'ס „אוהל" איז בעת דער וועלט מלחמה הרוב געוואָרען צוזאַמען מיט נאָך אַנדערע קברים, איצט האָט מען דעם אוהל צוריקגעשטעלט.

איך שטעה אין בעטראַכט דעם בעני-טען אוהל. די בקשות און צעטלעך אין קוויטלעך אויף די קברים זענען נעפּלי-בען, ווי פריהער. נאָך היינטיגען טאָג קומט מען אַהער מאַסענוויז אין די ימים נוראים אויסבעטען אַ גוט יאָהר און אויס ווינען זיך דאָס האַרץ, „מעסטען קברים" און „רייסען קברים". מיט בלייפעדער, אָדער מיט קרייד זענען אויסגעשריבען די בקשות פון די בעזוכער. דער שמש קוקט אויף מיר און וואַרט אפשר וועל איך אויך אָנשרייבען צום גאון אַ קווי-טעל...

—

איך קום צו צום „גר-צדק'ס" קבר. פאַר דער מלחמה האָט זיך ביי זיין קבר אויסגעצויגען אַ וואונדערליכער בוים. וועגען דעם דאָזיגען בוים דאַבען ווילנער יודען זיך דערצעהלט הונדערטער לעגענ-דעס, און נאָך עד היום ווערען זיי נישט מיד צו דערמאָנען דעם בוים. דער אַל-טער שמש האָט נישט איינמאָל און מיט נישט ווייניג מענשען וועגען דעם בוים גערעדט און קיינמאָל נישט מיד געווא-רען צו ווייזען מיט דער זעלבינער רוהיג-קייט און זיכערקייט, ווי שוין געהאָלענט געווען דערצו: „אָט דאָ איז דער בויך, אָט דאָס זענען די פּוס, די הענט"; אָפּ-לו די פינגער פּלעגט דער אַלטער שמש נישט פערגעסען איבערצוצעהלען. און צי עס איז יאָ אַזוי געווען, צי נישט, האָסט שוין בעשיינפערליך געזעהן, אַז דער בוים האָט דאָסגעשטאַלט פון אַ „בשר ודם"; צי עס איז אמת, צי נישט, האָסטו דאָך אינסטינקטיוו געגלייבט אין די אַלע מעשיות, וואָס פלעגען דערציילט ווערען וועגען וואונדערליכען בוים, וואָס איז אויסגעוואַקסען פון גר-צדק'ס קבר, פון זיין פערברענטען אש, וואָס מען האָט דאָ בעגראָבען אין האַלבער נאַכט, קיין מענשליך אויג זאָל זיך נישט דערוויסען. און ווייל מען האָט בעגראָבען נישט קיין גוף, נאָר אש, איז פון דעם אש אויס-געוואַקסען אַ בוים און געשטאַלט פון אַ מענשליכען גוף...

איצט איז חער בוים אָפּגעהאַקט. אויך ער איז געפאַלען אַ קרבן פון מענשלי-כער ברוטאַליטעט. בעת דער וועלט-מל-חמה פון 1914. האָבען סאָלדאַטען אָפּ-געהאַקט דעם קאָפּ פון בוים, די צווייגען (די „הענט" און די „פוס") און איבער-געלאָזט בלויז דעם „גוף" פון בוים. „אַ גוף אָן אַ קאָפּ, אָן הענט און אָן פוס" — זאָגען די ווילנער יודען.

איצט שטערט אויפ'ן גר-צדק'ס קבר אַ משונהנען גרין ביידעל מיט אַנ'אויפ-שריפט: „הקדוש ר' אברהם ב"ר אברהם ז"ל הגולה על בית ישראל ועלה באש בליל יום שני לחג מתן תורה תק"ט". דער קדוש ר' אברהם ב"ר אברהם, וואָס האָט זיך בעהאַפט צום הויז ישראל און איז אַרויף הודך פייער און דער נאַכט פון צווייטען טאָג שבועות.

אַ מעשה דערצעהלט מען, אַז ווען די פאַליאַקען זענען אין 1919 אַריין אין ווילנע, איז צום אַלטען בית-עולם צוגע-פאָהרען אַ קאַרעטע, פון וועלכע עס איז אַרויס אַ העכער מיט אַ דאַמע און זיך פאָרגעשטעלט פאַר'ן אַלטען שמש אַלס גראַף און גרעפין פאָטאָצקי און געבע-טען זיך ווייזען דאָס קבר פון זייער על-טער-זיידען, דעם גר-צדק. און דאַן מגרב געווען אויף אַ ביידעל, וואָס מען האָט אויסגעבויט אויף זיין קבר.

דאָס איז נישט מעהר ווי אַ מעשה. דאָס ביידעל האָט מען פשוט אַראָפּגע-נומען פון אַ יאַטקע אויף דער יאַטקע-ווער גאַס, עס אָפּגעפאַרבט גרין און אוועקגעשטעלט אויפ'ן קבר פון גר-צדק.

אמת איז אָבער אויך, אַז פון צייט צו צייט קומען פאָרשטעהער פון דער פוילישער געזעלשאַפט בעזוכען דעם גר-צדק'ס קבר צוליב פאָרשונגס-צוועקען. פאָרט אַ געוועזענער יחים זייערער — אַ גראַף פאָטאָצקי.

לעבען דעם פאַרקען ליגט דער גר-צדק און אַרום ליגען די קברים פון נאָך הרוגים און קדושים, וואָס זענען אומגע-קומען אויף קידוש השם. דאָ ליגען אויך די 30 יודישע הרוגים פון דער רוסישער בעלאַגערונג און די צייטען פון דער רו-סישער קייזערין יעקאַטערינא (1794), צווישען זיי, דער דער'הרג'עטער רב און צדיק ר' אליעזר, דער פאָטער פון זאַרע-משער מו"ץ, ר' ישראל.

היינטיגע צייטען לעגט מען נעבען פאַרקען די „פושעים" און „תומאים". עס איז אַ חרפה דיינט ביי יודען צו לי-גען בעגראָבען ביים פאַרקען, אַמאָל אָבער איז דוקא געווען אַ כבוד צו ליגען ביים פאַרקען. פלעגט מען דאָר בעגראָ-בען די סאַמע קדושים, די גרעסטע ביי יודען.

ווי צייטען בייטען זיך!

דער בית-עולם איז אויך אויסגעשמאָ-גען אַלערליי צייטען. ווען די רוסען האָ-בען אין 1794 פערנומען די שטאָט, האָ-בען זיי געמאַכט באַזיציעס אויפ'ן אַל-טען בית-עולם און פון דאָרט בעשאָסען די פאַליאַקען. די במדלעך פון די קברים האָט מען בענוצט אַלס באַריקאַדען. אין אַנדערע אוהלים האָט מען אויך אַריינגע-שטעלט פערד. פון די פוילישע האַרמאַ-טען זענען געפאַלען אויפ'ן בית-עולם גראַנאַטען און אויפגעריסען הונדערטער קברים און מצבות.

איך שטעה ביים „חיי-אדם'ס" קבר. אויף זיין צובראָכענער מצבה לאָזט זיך די אויפשריפט: „בעל המחבר ספר חיי אדם ר' אברהם דאַנציג". אין אַ ווייטען ווינקעל פון בית-עולם, ווייט פון אַלע איבעריגע גרויסע יודישע גאונים און גרוי-לים, צווישען קברים פון אָרימע, פּראָס-טע מענשען. גאַס-לייט, געפינט זיך דעם „חיי-אדם'ס" קבר. דער נייער שמש דערצעהלט מיר דאָס זעלבע, וואָס איך האָב שוין געהערט פון אַלטען שמש: דער „חיי אדם" האָט פערזאָגט פאַר זיין טויט, מען זאָל איהם מקבר זיין צווישען דעם המון און נישט צווישען די גדולי ישראל. און נאָך האָט ער אָנ-געזאָגט: מען זאָל אויך נים לעגען אין קבר אַריין, ווי דער דין איז, נאָר מען זאָל אַרום אַריינוואַרפען, ווי אַ „נבלה" און אויף זיין קבר זאָל מען קיין שבחים נים שרייבען און איך געפין מאַקע נים אויף זיין מצבה קיין שום טיטלען, קיין אין שבח. דער, וואָס האָט קיינמאָל נים געהערט פון דער גרויסקייט פון „חיי אדם", וואָלט זיך אויף דעם דאָזיגען פשוט'ן „ר' אברהם דאַנציג" נישט אומ-געקוקט. דער, וואָס איז מעהר אָדער ווייניגער בעקאַנט מיט דער געשיכטע פון ווילנער גדולים, ווייס, אַז דער דאָזיגער פשוט'ער „ר' אברהם דאַנציג" איז גע-ווען גאָר אַ גרויסער יוד...

איך בעגלייט דעם אַלטען בית-עולם און גער אַריין אויף אַ וווילע צום שמש און לייענען שטובעל. דער שמש דער-צעהלט מיר, אַז בעת מען פלעגט נאָך בעגראָבען מתים אויפ'ן אַלטען בעלע, איז דאָס דאָזיגע שטיבעל, וואו ער וואוינט איצט, געווען דאָס „מטהרה-שטו-בעל", וואו מען פלעגט די מתים מטהר זיין פאַר'ן בעגראָבען. דאָס שטובעל האָט צוויי אַלקערס. די איינציגע „מע-בעל", וואָס געפינט זיך דאָרט איז אַ שלאַף-באַנק, אַ צובראָכענער שטול, אַ טישעל, אַ באַליע אויף וואַשען וועש און אַ הילצערען בעט-געוואַנט. אָט דאָ לעבט דאָס דער שומר פון אַלטען יו-דישען בית-עולם אין ווילנע, מיט 20 גילדען אַ חודש שכירות.

דער פנקס פון בית-עולם איז אויך שוין נישטאָ. ער איז, נאָכ'ן דער'הרג'

זעה „ל. ט." נומער 224.

[...] בייט!

רעגיסטראַציע פון יאָהרגאַנג 1912

היינט, מאָנטאָג דאַרפען זיך צ[...] שטעלען צו דער רעגיסטראַציע אין ל[...] ליטעריש-פּאָליציאישען ביוראָ אוי[...] פּיעטריקאָווער 212 די יונגעלייט, וועל[...] כע זענען געבוירען אין יאָהר 1912 וואוינען אויפ'ן שטח פון 6. קאָמיסאַ[...] יאַט און זייערע פאַמיליען נעמען ה[...] בען זיך אָן מיט A ביז Ž איינשליסליך

וואָס וואוינען אין 14 קאָמיסאַריאַט [...] זייערע נעמען הויבען זיך אָן מיט [...] Sz. T. U. W. W. Z. Ž

צו דער רעגיסטראַציע מוז מען [...] נעמען אַ פּאַס, אָדער אַ מעטריק [...] אַ פּאַטאָגראַפיע בעשטעמפּעלט דורך [...] ווירט און אונטערגעשריבען פון [...] קאָמיסאַריאַט. ווי אויך אַ שול צייגנ[...] צוועקען פון אינדוסטריע-בעשעפטיגונג.

קהלה-בודזשעט

שוין בעשטעטיגט

(—) די לאָדזער קהלה-פערוואַלטונג האָט דעם דערהאַלטען [...] בילדונגס-מיניסטעריום [...] בודזשעט פאַר 1930 איז דורכ'ן מיני[...] טעריום שוין בעשטעטיגט. צוליב דעם וועט [...] מען איינקאַסירען די שטאַט [...] לויפענדע [...]

ביי די „ווילנער"

היינט [...] פון זיין „הלוי"-[...] ביידע פאַרשטעלונגען [...] פרייזען.

די „ווילנער" געבען שוין [...] טע פאַר [...] אינטערעסירט ביים פּובליקום [...] איז צו די [...] זעהר אַ גרויסער.

עגען דעם אַלטען בית-עולם [...] גיץ נעלם [...] וואו [...]

[...]

שומר...

—:0:—

חנוכת הבית פונ'ם בנין פון לאדזער פינאנץ-קאמער

רעדע פון וויצע-פינאנץ-מיניסטער סטארזשינסקי

לויבט שטארק דעם ארבייטס-טעמפא פון די לאדזער און האפט, אז לאדז וועט ארויס געשטארקט פונ'ם קריזיס

(§) נעכטען איז פארגעקומען דער חנוכת הבית פונ'ם נייעם בנין פון דער פינאנץ קאמער אויף אלעע קאשטשושקא.

צו דער פייערונג זענען געקומען פון ווארשא דער וויצע פינאנץ מיניסטער סטארזשינסקי און פארשטעהער פון די פינאנץ קאמערן אין ווארשא, ביאליסטאק און קיעלץ. נאכדעם, ווי עס איז אפגערופט געווארען א גאטעס-דינסט, האט זיך אנגעהויבען די פייערונג אין נייעם בנין.

פון לאדז האבען זיך אין דער פייערונג בעטייליגט די פארשטעהער פון דער אדמיניסטראטיווע און קאמונאלער מאכט מיט וואיעוואדע יאשטשאלט בראש און פארשטעהער פון די געזעלשאפטליכע און ווירטשאפטליכע ארגאניזאציעס.

וויצע מיניסטער סטארזשינסקי האט געהאלטען א רעדע און געעפענט דעם נייעם בנין אין נאמען פון פינאנץ-מיניסטער.

אין זיין רעדע האט דער וויצע-מיניסטער אנגעוויזען אויף דער גרויסער בעדייטונג פון לאדז. דער טעמפא, מיט וועלכען לאדז איז אויפגעבויט געווארען, איז א עכט אמעריקאנישער טעמפא און מען קען לאדז און דעם פרט פארגלייכען מיט גדיניע. די שטאט לאדז, וואס איז צושטערט געווארען דורך דער מלחמה און דער אקופאציע, איז גיך ווידער אויפגעבויט געווארען, בעזונדערס האט זיך ענטוויקעלט די באוועלנע אינדוסטריע, וואס האט אפילו איבערגעשטיגען דעם פאר'מלחמה'דיגען מצב. דאס, וואס מען בויט אין דער קריזיס-צייט, איז נישט קיין פאראדאקסאלע ערשיינונג, נעמענדיג אין אכט די גרויסע לעבענס-כחות, וואס לאדז פארמאגט. לאדז וועט אויך פון איצטיגען קריזיס ארויס בשלום. א בעווייז דערפאר איז, וואס די פראדוקציע פון לאדז האט אפילו אין קריזיס-יאהר 1929 אנגעטראפען 30 פראצענט פון דער פראדוקציע אין גאנץ פוילען.

דער וויצע מיניסטער האט אויסגעפיהרט:

— דער שטייער-אפאראט איז פיהלבאר אויף יעדער קאניונקטור וואקלונג אין די שטייער-מאכט מוז האלטען די ראנד אויפ'ן פולס פון עפענטליכען לעבען. די פינאנץ קאמער מוז שטעהען אין קאנטאקט מיט דער אינדוסטריע און האנדעל.

נאכדעם דאט גערעדט דער וואיעוואדע יאשטשאלט. ער האט אויסגעדריקט זיין צופרידענהייט דערמיט, וואס אין לאדז איז צוגעקומען נאך איין רעגירונגס בנין און וואס מען זעהט שוין סמנים פון א בעסערונג אין דער שווערער צייט.

צום סוף רעדט דער פרעזעס פון דער פינאנץ-קאמער ה' קולארסקי, וואס דאנקט דעם פויי-קאמיטעט פאר'ן אויסבויען אזא שעהנעם בנין און די געסט פאר'ן אנטיילנעמען אין דער פייערונג.

נאך די רעדעס איז פארגעקומען א בעשיידענע אויפנאהמע פאר די געסט אין די זאלען פון דער פינאנץ-קאמער.

אויסגענארט קויציע ביי אנגעשטעלטע און געמאכט א ויברח

א קאריקאטוריסט—אנ'אפעריסט

(§) מיט איינע חדשים צוריק האט דער לאדזער קאריקאטוריסט קלעמשינסקי געעפענט א ביורא אויף אגרודזשעווא 1. דאס ביורא האט געדאט דעם צוועק צוצושטעלען קאריקאטורען פאר פרעסע רעקלאמע. קלעמשינסקי האט צוגענומען אזש 13 אנגעשטעלטע אין זיין ביורא, וועלכער ער האט צוגעזאגט גוטע פאזיציעס און דערויף ביי זיי גענומען קויציע פון 100 ביז 300 זל. פון א פערזאן, אפהענגיג לויט'ן אמט וואס מען האט פארנומען.

עס זענען אדורך עטליכע וואכען און דאס ביורא האט געפוסטעוועט. ענדליך האבען אנגעהויבען צו קומען אבוסעל קונים אבער עס דאס פארט נישט גע'קלעקט אויף צו פיהרען אזא ביורא. דאן האבען די אנגעשטעלטע גענומען פאדערן זייער קויציע און געוואלט זיך שאפען בעסערע פרנסות. קלעמשינסקי דאט איז תחלת זיי געפרובט אויסרעדען. היתכן, ווי פערלאזט מען עס אזא גוטען פאסטען, אבער ווען עהגערוג אז זיינע רייד זענען ארויסגעווארפען האט ער צוגעזאגט מארגען צו ברענגען דאס געלד, וואס ער האט דיספאנירט אין „באנק פאלסקי".

אויף מארגען בעת די אנגעשטעלטע זענען געקומען אין ביורא האבען זיי דארט געטראפען אנ'אונבעקאנטען. עס האט זיך ארויסגעשטעלט, אז דער אונבעקאנטער איז דער נייער איינגעמיטער פון לאקאל, וואס ער האט געקויפט ביי קלעמשינסקי'ן און דער לעצטער האט געמאכט ויברח.

די געלוימטענע האבען געמאלדען יועגען פאל אין אויספארשונגס-אמט און אין עטליכע טעג שפעטער האט פאליציי קלעמשינסקי'ן ארעסטירט.

ראדיא פראגראם

מאנטאג 29 סעפטעמבער

לאדז, (233,8) 12.05 — 11.58 שעה · צייכען 12.05—13.15 גראמאפאן פליטען מוזיק, 13.20 — 13.15 פארלעזען פון טעגליכען פראגראם ווי אויך קינא און טעאטער רעפערטואר, 15.50 16.15 פארטראג, 16.15—17.10 גראמאפאן פליטען מוזיק (טר. פון ווארשא), 17.10 - 17.25 קאמוניקאציע איבערזיכט (טר. פון ווארשא), —17.35 - 18. פארטראג (טר. פון ווארשא) — .18—19. ליכטע מוזיק פון ווארשא 19—19.20 פערשידענעס, 19.20 — 19.35 טעכנישע שמועסען פון ווארשא, 19.35 - 19.45 גראמאפאן פליטען, (טר. פון ווארשא) — 19.45—20 קאמוניקאט פון דער לאדזער האנדעלס · קאמער, פארלעזען פון פראגראם אויף דינסטאג, קאמוניקאטען און שעה צייכען פון ווארשא, 15.20 - 20 ראדיא פרעסע זשורנאל (טר. פון ווארשא), —22—10.15 קאנצערט פון ליכטע מוזיק אויסגעפיהרט דורך ארקעסטער פון פוילישען ראדיא 22.15 - 22 פאליציי טאן, 24 - 22.15 וועטער, פאליציי און ספארט קאמוניקאטען.

נאכט-דיזשורעז אין די אפטייקעז

ה. וואיטשוצקי נאפורקאווסקי 27, דאניעלעווסקי פעטריקאווער 127, איליניצקי און צימער וואלטשאנסקא 37, לינגנער פרעהאפטס-פלאץ 2, הארטמאן סטינארסקי 1, קאהאנע אלעקסאנדרער 80.

דער „שלום בית" אין דער קהלה וואקעלט זיך

פארוואס איז נעכטען נישט פארגעקומען די זיצונג פון דער קהלה-פערוואלטונג?

נעכטען דאט געזאלט פארקומען א זיצונג פון דער לאדזער קהלה-פערוואלטונג. דער הויפט פונקט פון סדר היום האט געזאלט זיין צו בעשטימען 2 נייע מורה-הוראה'ס פון אלעקסאנדרער צד. די זיצונג איז אבער נישט צושטאנד געקומען. די סבות זענען נישט גענוג קלאר. עס איז קענטיג, אז נישט די גאנצע „אגודה"-פראקציע אין קהלה איז מסכים אויף דעם פרויז פאר'ן „שלום". וועגען דעם איז שוין אפילו פארגעקומען א זיצונג אין דער מיזרחי-גאסע וואך, אבער פון גאנצען רעדען איז נארנישט געווארען.

דאס קהלה פרעזידיום זאל יא מסכים זיין דערויף, נאר איינצעלנע אגודה-פרנסים „בונטעווען" זיך. זיי קומען אוצט מיט פאדערונגען, און — די אלעקסאנדערער שטעלען ארויס נייע פאדערונגען.

פרנס פלוואצקי, ווי מען גיט איבער, פאדערט, אז אויב שוין בעשטימען צוויי מורה-הוראה'ס פון אלעקסאנדרער צד, זאל מען אין איינוועגנס מאכי בעשטימען פאר לאדז א דריטען מורה-הוראה, א אפרגאטשעווער.

פרנס זאמערפעלד איז אויך נעגען די אלעקסאנדרער מורה-הוראה'ס, סיידען מען זאל אויך בעשטימען דעם דיין שלמה יאקובאוויטש אלס מורה-הוראה מיט 500 זל. פענסיע.

די אלעקסאנדרער חסידים, דאגעגען, זענען נישט מסכים. או ר' שלמה יאקובאוויטש זאל דורכגעפיהרט ווערען אלס מורה-הוראה, מחמת דער דאזיגער דיין באמש א סטריקאווער חסיד איז קנעמעל-שבקנעפעל מיט גער, ווילען נים די אלעקסאנדרער, אז די „אגודה" זאל ד[illegible]ן נאך אנ'איינענעם מורה-הוראה.

דערוויל איז דער פירער פון לאדזער „אגודה", קהלה-פרעזעס מינצבערג נעלמען געפאהרען קיין ווארשא אויף א קאנפערענץ מפה דעם וואהל-בלאק. מעגליך, אז אין ווארשא וועט דעצידירט ווערען דער גורל פון די נייע מורה-הוראה'ס פאר לאדז. אויב אזא דעציזיע וועט פאלען וועט היינטיגען דינסטאג פארקומען א קהלה-זיצונג.

שטייגט טעגליך אין טיראזש

סיי אין לאדז
סיי אויף דער פראווינץ

„לאדזער טאגעבלאט"
איז די פאפולערסטע
און פערברייטעסטע
צייטונג אין לאדז!

אלגעמיינע פערזאמלונג אין „מרכז-עברי"

אין לאקאל פון דער ציונ. ארג. (צעגיעלניאנא 4) איז פארגעקומען די אלגעמיינע יעהרליכע פערזאמלונג פון די „מרכז-עברי" די פערזאמלונג האט געעפענט ה' חלודניצוויטש, וועלכער האט געגעבען א אלגעמיינעם איבערבליק איבער דער טעטיגקייט פון „מרכז-עברי" און די לעצטע 9 מאנאטען.

ה' פאזנאנסקי גיט איבער דעם קאסע-בעריכט און די פערזאמלונג דריקט אויס צוטרוי דער פערוואלטונג. דאן ווערט נאך קורצער דיסקוסיע איינשטימיג אנגענומען דער סטאטוט. דערנאך איז אויסגעוועהלט געווארען א נייע פערוואלטונג, רעוויזיאנס-קאמיסיע און חברים-געריכט.

פאדערונג צו פערזיכערן וואיאזשארען אין האנדעלס-אגענטען

(§) דער פעראיין פון די לאדזער וואיאזשארען און האנדעלס-אגענטען האט זיך געווענדעט צו אלע האנדעלס- און אינדוסטריע-אונטערנעמונגען, זיי זאלען פערזיכערן זייערע אגענטען און וואיאזשארען אין אנשטאלט פאר גייסטיגע אנגעשטעלטע.

—:0:—

די אקציע פאר'ן סוחר, וואס איז עקסמיסירט געווארען אויף ציגעל-גאס 18

די זאמעל-אקציע פון „לאדזער טאגעבלאט" פאר דעם פעראריעמטען יידישען סוחר, וואס איז פאר ראש-השנה ארויסגעווארפען געווארען פון געוועלב אויף ציגעל-גאס 18, רופט ארויס ווייטער א ווארימען אפקלאנג צווישען די לאדזער יידען.

אין משך פון נעכטיגען טאג זענען צו אונז איינגעפלאסען ביישטייערונגען אויף א לאקאל פאר'ן עקסמיסירטען סוחר פון פאלגענדע פערזאנען:

משה אבא עפשטיין	30 זל.
ישראל זעלמאנאוויטש	20 „
ב. ש.	15 „
ייב ווארום	5 „
יעקב בילאוער	3 זל.
פ. ג.	5 „
	78 זל.
פון פריהער	274 „
	352 זל.

בעריכטיגונג: אין דער נעכטיגער ליסטע האט דער בייטראג פון ה' זעליג קליין געדארפט זיין 25 זל. און נישט 20 זל., ווי עס איז געווען געדריקט על פי טעות.

די אלגעמיינע סומע בעטרעפט אלזא 357 זל.

ווייטערדיגע בייטראגען ווערען גערן אנגענומען.

לעצטע 2 גאסטראלן — ווילנער טרופע — יאהר XV, אנפ. מ. מוזא

זאל-פילהארמאניע נארוטאוויטשא 20

היינט, מאנטאג, 8.45 אוונט צום לעצטען מאל

דער זינגער פון זיין טרויער

פון אסיפ דימאוו.

מארגען דינסטאג, 8.45 אוונט צו פאפולערע פרייזען

„דער עיקר"

פערשאלטען בלוט

גרויסער שפאנענדער ראמאן פון דער היינטיגער צייט

(42 פארטזעצונג)

— איהר פערלאנגט דען נאך עפעס פון אונז? איהר האט דאך צוגעזאגט, אז איהר וועט אייער... דאס הייסט ערגאר'ן בלויז זעהען און דאן — דאן וועט איהר ווידער איבערדייטען?

— איך האב אייך גארנישט צוגעזאגט, און ווען איך האב אייך אפילו עפעס יא צוגעזאגט, דאן וועל איך מוזען ברעכען מיין ווארט צוליב געוויסע סיבות! ווייסט איהר, הער גראף, וואו איך האב געזעהען אייער זוהן?

— ניין, ווי קאן איך דען דאס וויסען? אבער עפעס מאדנע קומט איהר מיר איצט פאר, ראנדמאן? אייער בעגעהמען זיך געפעלט מיר עפעס נישט!

דער לעצטער האט א צוה געטון מיט די אקסלען.

— ס'וועט אייך דווקא שוין יא מוזען געפעלען, הער גראף! מיין בענעהמען האט א שייכות צו אייער פיהרונג און זי איז גלייכצייטיג אויך פערראכטונג!

— וואס זאל דאס בעדייטען? ווי וואגט איהר עס? — האט דער גראף געשטורעמט.

— איך האב נישט קיין מורא פאר אייער כעס, הער גראף. אייערע מעשים זענען לויטער פערברעכענס! — האט איהם ראנדמאן אפגעענטפערט.

דער גראף איז אויף א מאמענט צוריקגעשפרונגען און אפגעמאכטען דעם מאן מיט גיפטיגע בליקען.

— יא, ס'איז טאקע אזוי, און איך זאג עס אייך נאך אמאל, אז איך פערראכט אייך!

— זענט איהר ביים פולען פערשטאנד, מענש? — האט דער גראף אויסגערופען.

— א, ביים קלארען שכל און איך ראט אייך, זיך א ביסעל אנדערש געגען אונזער מיך צו בענעהמען, ווארום איך ווייס, אז איהר ווארט פון מיר און די וועלט וועט שטוינען איבער דער פערברעכערישער האנדלונג, וואס אייער ברודער האט געטון געגען צווייטען!

— אנגרמאן! — האט דער גראף אויסגערופען און זיין פנים איז געווארען טויט בלאס.

— הא, איהר קאנט זיך נאך אלץ נישט דערמאנען, וואו איך האב אייך און אייער זוהן געזעהען, הער גראף?

— רעדט! — האט דער גראף בעפוילען.

— איך האב געזעהען, ווי א מאן האט בערויבט דעם קערפער פון א דערשאסענעם; איך האב געזעהען, ווי א זוהן האט און זיין פאטער דערקענט דעם רויבער! איצט פערשטעהט איהר מיך שוין, הא, איצט ווייסט איהר שוין, וואו איך האב אייך און אייער זוהן געזעהען?

דער גראף איז געבליבען זיצען א געלעהמטער. ער האט גארנישט געענטפערט. די אויגען זענען ביי איהם כמעט ארויסגעקראכען פון די לעכער און זיין פנים איז עהנליך געווען צום פנים פון א מת. ער האט געציטערט אויפ'ן גאנצען גוף און ס'האט ביי איהם געקלאפט א-צאהן אין א צאהן.

א פיינליך שטילשווייגען איז אריינגעטרעטען אין צימער.

— אייער צושטאנד, הער גראף, זאגט מיר, אז איהר האט מיך גענוי פערשטאנען. איך וויל, אז איהר זאלט נאר וויסען, וואו איך האב אייך געזעהען און פון וואס פאר א שרעקליכע פערברעכענס איך בין געווען אנ'עדות — האט ראנדמאן ווידער אנגעהויבען.

דער גראף איז האסטיג צוריקגעשפרונגען און כמעט א געשריי געטון.

פארוואס איז דען דער דאזיגער מענש צוריקגעקומען אויס פון אמעריקא, כדי איהם זיינע פלענער צו צושטערען?

— האט אנ'אונערליכע שטים אין איהם גערופען. יעדער מכשול, וואס שטעהט איהם אין וועג מוז אפגערוימט ווערען.

— יא, לאמיר אנגעהמען, אז דאס, וואס איהר דאט דא געזאגט, איז געווען אמת, וואס זשע ווילט איהר אלזא פון מיר? — האט גראף רייכפעלד געזאגט מיט א שנידענדיגער שטים.

ווילהעלם ראנדמאן איז געבליבען ערשטוינט. ער האט געמיינט, אז נאך די דאזיגע ווערטער וועט דער גראף אינגאנצען צוזאמענברעכען. די דאזיגע חוצפה'דיגע האלטונג האט איהם נאך מעהר אויפגערעגט און ער דאט געשוויגען.

— נו, איהר זענט דאך עפעס מיטאמאל מוטלאז געווארען! איז אייער קוראזש שוין צו ענדע? — האט זיך דער גראף צושמייכעלט.

דער מאן האט געוואוסט, אז אונטער זיין שטויל פון פרט א פערראכטענדער בליק האט ארויסגעשפריצט פון זיינע אויגען און מיט אנ'אויפגעהעכטער שטים האט ער געזאגט:

— מיינט נישט, אז איך האב שוין מיין מוט פערלוירען. איך בין פעסט ענטשלאסען איצט אויפצוטרעטען פאר'ן געריכט אלס עדות און צו ערקלערען דאס אלץ, וואס כ'האב געזעהען מיט מיינע אויגען!

— און קיין שום קראפט אין דער וועלט וועט נישט זיין בכח אייך פון דעם אפצוהאלטען? — האט דער גראף ווייטער געפרעגט.

— ניין!

— איהר וועט, אלזא, אייער אייגען פלייש און בלוט נישט שאנעווען? — האט דער גראף ווייטער געפרעגט.

ראנדמאן איז פלוצלונג אויפגעציטערט געווארען. רייכפעלד האט אויסגענוצט די דאזיגע געלעגענהייט און ווייטער אנגעהויבען:

— עדגאר איז פולשטענדיג איינגעווייהט אין מיינע פלענער. יא. ער האט אין דער זאך א גרויסע שולד אויף זיך געצויגען. איך האב געמיינט, אז איהר זענט געקומען פון אמעריקא בלויז צוליב דעם, כדי עדגאר'ן אנצוקוקען און איצט זעה איך, אז איהר ווילט איהם נאר שלעכטס טון?

ראנדמאן האט אראפגעלאזט דעם קאפ אויף דער ברוסט און שווער אפגעזופצט.

— א, פערשאלטען זאל ווערען די מינוט, וואס האט גורם געווען, אז איך זאל ווערען א ווערקצייג אין דיינע פערברעכערישע הענד!

— מיין ליבער ראנדמאן, וואס ס'איז געשעהען — איז פערפאלען. אויף דעם קאן מען נאר חרטה האבען — נישט מעהר. דעמאלט, ווען איהר האט פערקויפט אייער זוהן, דאט איהר דאך מסתמא געוואוסט, וואס איהר טוט. דעריבער מוזט איהר דערפאר ליידען.

— פאר קיין שטראף האב איך נישט קיין מורא, און מיין זוהן וועט איהר מיר מוזען אומקעהרען. איהר ווייסט דאך, וואס איך קאן אין דעם פאל טון — האט ראנדמאן רוהיג ערקלערט.

דער גראף האט ווידער א ציטער געטון. ער האט פאר זיך קיין שום רעטונגס-וועג נישט געזעהען, וואלט ראנדמאן ערקלערט פאר די ריכטער, וואס ער האט געזעהען, דאן וואלט ער געווען א פערלוירענער און זיין ברודער, פראנץ, וואלט גענומען די ירושה.

— ראנדמאן, איהר ווייסט דאך יא, וואס פאר א שולד פראנץ ראגט אויף זיך. די קללה פון זיין פאטער האט איהם דערגרייכט. ווען איהר וועט דאס דאזיגע אין אכט נעהמען, דאן דארפט איהר מיין טאט נישט פערראכטען.

— א, הער גראף, רעדט נישט אזוי! הגם איך קאן מיר נישט גענוי אפגעבען א חשבון, פארוואס איהר דאט געגען אייער ברודער אזוי שענדליך און נידערטרעכטיג געהאנדעלט, פונדעסטוועגען איז עס דאך געגען מיינע געפיהלען איבער דער דאזיגער זאך צו שווייגען. יעדענפאלס איז אייער פערברעכען קלאר. איהר ווילט, אז אייער ברודער זאל שטארבען!

— אי, איהר האט א טעות, ראנדמאן! איהר מאלט זיך די זאך שווארצער אויס, ווי זי איז אין דער ווירקליכקייט. פראנץ האט דעם יונגענמאן ערמארדעט; איך האב אבער געוואוסט. אז אלפרעד ראזען האט ביי זיך עטליכע פאפירען, וואס קאנען מיר נוצען ברענגען און איך האב נים געוואלט, אז זיי זאלען אריינפאלען אין מיין ברודער'ס הענד.

(פארטזעצונג קומט)

פּערקױפטע נשמות

שפּאַנענדער ראמאַן

(160 פאָרטזעצונג)

דעם 21-טען אויגוסט האָב איך צוזאַמען מיט טױט פױגלען און כאװען, אױפגעטראָגען א סך געלד אין פּאַלאַץ אַרײַן. אָ, װען איך װאָלט נישט געגאַנגען אַלײן, װאָלט איך מיר געקענט אַרײַנבריענגען א סך חרטה-געפיהלען אין געװיסענ-ביסען. איז דאָס געװען א צופאַל, אָבער בכיון. גיכער דאָס לעצטע. נישט אומזיסט האָט מיך דאָס שטוב-מײדעל אַרײַנגעפיהרט אין א שטוב, װאָס געפינט זיך נעבען באַד-צימער. דער נײַגיר האָט מיך געשטױסען דערצו. און װען די שעהנע פירשטין איז אױפגעשטאַנען פון װאַסער, שעהן און רײַצענד װי װענוס, װען זי האָט א הױב געטון אין דער הױך די אַלבאַסטער-װײַסע אָרעמס, האָט דאָס בלוט א קאָך געטון אין מיר. איך בין נאָך יונג, און עס זענען שױן פאַר-איבער עטליכע חדשים זײַט איך האָב געקושט מײַן האַננא. און איך אומגליקליכער האָב װעגען אַלעם פערגעסע. א היץ האָט מיך בעהערשט, דאָס בלוט האָט אין מיר געזידט, אַלץ האָט מיר אױפגעקוקט, װי א חלום. איך האָב געפיהלט, װי עס נעמען מיך אַרום א פּאַר שנײ-װײַסע אָרעמס. האָב איך כאָטש געפּרובט זיך א הױלע ענטגעגענשטעלען!

װער װײסט, איך בין דאָך סוף כל סוף נישט מעהר, װי א זינדיגער מענש. איך האָב נישט געקאָנט פאַרשטעהן דעם נסיון. דער בעגעהר איז געװען אומבעגרײַפליך. — איך האָב מיך אונטערגעגעבען. איך בין מיך פינאַנדערגעפלאָסען אין א ים פון תאוה און לײַדענשאַפטען, און װען עס איז געקומען דער פריהמאָרגען, איז געקומען דער צער."

ברײַטשנײַדער האָט פערמאַכט דאָס טאָג-בוך, ער האָט עס אױעקגעװאָרפען אין א זײַט, װי מיט א עקעל-געפיהל.

יעצט האָט ער אַרײַנגעשטעקט די הענד אין בוזעם-טאַש, און אַפּױרגענומען א װיזיט-קאַרטעל. פון פּאַפּיר האָט א שלאָג געטון א פערפום-ריח אױפ'ן װיזיט-קאַרטעל איז געװען געצײַרט אָנגעשריבען.

ברײַטשנײַדער האָט געלײַענט מיט א שטילער שטים:

"ליבער, שטאָלצער און דרײַסטער מענש!

װען װעסטו צו מיר קומען, איך שטאַרב פון בענקשאַפט, איך פּלאָנדזשע אַרום, איך קאָן זיך נישט בעהערשען, װען דער אָװענד קומט אָן, קאָכט און זידט אין מיר דאָס בלוט, איך װער פערברענט פון תאוה און בענקשאַפט, איך רוף דײַן נאָמען, אָבער קײנער ענטפערט מיר נישט. שטאָלצער און זעהר געליבטער מענש, איך װאַרט אױף דיר, װען קומען די נעכט, װען איך װעל װידער רוהען אין דײַנע אָרעמס!

ברײַטשנײַדער איז בלאַס געװאָרען, איבערלײַענדיג די װערטער, פון װעלכער עס האָט געשלאָגען א קװאַל פון לײַדענשאַפטען.

ער האָט װידער געעפענט דאָס זכרונות-ביכעל און די װיזיט-קאַרטע האָט ער בעהאַלטען אין קעשענע. דאָס בוך האָט ער אַרײַנגעלײגט אין דער קאַסעטקע און עס װידער בעהאַלטען אױפ'ן פריגען אָרט. ער האָט אױסגעלאָשען די ליכט, און איז צוריקגעגאַנגען צו זײַנע חברים, װאָס האָבען מיט אַפּעטיט פערדײַעט דאָס אָװענד-ברױט.

— עס געהט װער, — האָט טױט-פױגעל געזאָגט, — מען האָט ערשט די מינוט געגעבען א צײַכען.

— דס איז זיכער דער פּאַטער ראַסטאַן.

דאָס איז טאַקי געװען טאָני'ס פאָטער.

— הערשער! האָט דער אַלטער געזאָגט מיט א פער-כאַפּטען אָטעם, — צװישען אונזעריגע געפינט זיך א פער-רעטער.

טױט-פױגעל און סאָװע זענען אונטערגעשפּרינגען.

— װער אַזױנס?

אהא, װען איך װאָלט געװאוסט, אָבער קײנער פון אונז האָט נישט קײן אַהנונג. מיר האָבען געװאָלט אָנפאַלען אױפ'ן גענעראַל בילאַרד'ס פּאַלאַץ, אָבער דער גאַנצער פּאַלאַץ איז געװען אַרומגערינגעלט מיט זעלנער. מען האָט אונז פערראַטען. עס געפינט זיך צװישען אונז א פעררעטער.

— עס געהט װעגען דעם, אַז צװישען דרײַ הונדערט מענשען זאָל מען געפינען דעם פעררעטער, — האָט ברײַטשנײַדער א זאָג געטון, — פון די אַלטע חברים איז נישט אַזעלכע, אַלע זענען זײַ זיכערע, אָבער דעם שולדיגען דאַרף מען זוכען צװישען די נײַ-אָנגעקומענע, אָבער װי אַזױ, זײַ װערען דאָך אַלע געהאַלטען אונטער א שטאַרקער אױפזיכט.

— א פעררעטער מוז מען אומברענגען! — האָט נאָכאַמאָל סאָװע געשריגען.

— נאַטשאַלניק! — האָט פּאָטער ראַסטאַן אױסגערופען, — איך האָב מיטגעבראַכט מיט זיך מײַן מײדעל, טאָני'ן, איך מײן, אַז אַמזיכערסטען, װעט זי זײַן צװישען די קאַטאַקומבען.

— דאָ װאָלט טאָני זיך געפיהלט נישט פרײַ, — האָט ברײַטשנײַדער פּראָטעסטירט. — בעזונדערס נאָך, אַז עס דאַרפען אַזױ פיל פרישע מענשען צוקומען. עס איז זעהר שװער באַלד אײַנצופיהרען אַזא אײַזערנע דיסציפּלין.

— דו מוזט אַלײן מודה זײַן, — האָט דער הערשער זיך געװענדעט צו טאָני'ן, — אַז די קאַטאַקומבען זענען נישט פּאַסענד פאַר דיר. דער פּאָטער ראַסטאַן קען װאױנען מיט זײַן טאָכטער אין נײַעם הױז. און אױב עס װעט דאָרט דראָהען א געפאַהר, קען מען דעמאָלס זיך בעהאַלטען אין די טיפענישן, זאָל זיך טאָני אױסקלײַבען עטליכע שטובען און דאָרט פיהרען א װירטשאַפט.

— פאַר אײַך אױך, הערשער? — האָט טאָני א פרעג געטון.

(פאָרטזעצונג קומט.)

לעצט! אכטונג! אַכטונג!
קאָנקורענץ-פרײַזען!
כדי צו ערמעגליכען די ברײטסטע קרײזען פון ג' פּוב ליקום צו מעק מען א ביליגע און גוטע קינסטלערישע אױפנאַהמע' זענען די פּרײַזען אין מײַן פאָטאָגראַפישען אַנשטאַלט געװאָרען פערקלענערט װי:

12 שטיק ("Express pictures") זל. 2
6 " פּאָסט-פּאַטאַנראַפּיעס " 2
6 " פּאָסט- " ברױן " 6
6 " " " אױף זײַד " 8

אכטונג צו א 1/2 טוץ זײדענע פּאָסט-פאָטאָגראַפיעס גיט מען צו אכטונג
אַן'אָריגינעלען פּאָרטרעט בחנם!!
ס'װערען אױך אױסגעפּערטיגט פּאָרטרעטען אין ראַהמען און אױך א פערקױף פון ראַהמען
קומט און איבערצײַגט אײַך!
בעמ. די אױפנאַהמען פון עספּיראַנטאָ קאָנגרעס בעקומט מען בײַ

מיט אַכטונג
„PARISIEN"
קונסט-אַנשטאַלט
פראַנציסקאַנער 30.

בעקאַנטמאַכונג
די פערװאַלטונג פון דער יוד. קהלה אין לאָדז
פאָדערט אױף די עטאַט צאָהלער, װעלכע זענען שולדיג קהלה-עטאַט פאַר'ן יאָהר 1930 צו בעצאָהלען די עטאַט חובות אין דער לאָדזער דיסקאָנטאָ באַנק, פּיעטריקאָװער 43
שפּעטעסטענס ביז 16 אָקטאָבער 1930
נאָך אױבען דערמאָהנטען טערמין װעט דער עטאַט אײַנגעמאָהנט װערען צוזאַמען מיט די קאָסטען און שטראָף פאַר אָפּשלעפּען אונבעדינגט דורכ'ן מאַגיסטראַט אױף א צװאַנגס אופן.
צוליב דעם װאָס די מינימאַלע אײַנמאָהן-קאָסטען בעטרעפען 5 זל. ליגט אין דעם אינטערעס פון די בעשטײַערטע מיט 5 ביז 20 זל. עטאַט, אײַנצוצאָהלען זײַער חוב דורכאױס אין דעם אױבען דערמאָהנטען טערמין.

Protesta wekslowe z lipca, sierpnia, września b. r. na Toruń, Bydgoszcz, Inowrocław, Nakło i Pomorze kupuję za gotówkę i przeprowadzam regulację. — Szczegółowe oferty do skrytki pocztowej 3. Toruń 6444

דערמיט מאַך איך בעקאַנט, דאָס אין מײַן נײַ-רעמאָנטירטער פריזיער-אַנשטאַלט זענען די פּרײַזען ערמעסיגט. שערען קאָסט 1 זל., ראַזירען—50 גר., אָנדולאַציע 1.50, מאַניקיר 80 גר.
מיט אַכטונג פריזיער-אַנשטאַלט
פּיעטריקאָװער 60.

א נײַע נײַ-מאַשין
זינגער'ס איז צוליב אָפּרײַזע צו פערקױפען. פּיעטריקאָװער 16, פראָנט דריטער שטאָק פון 10—1 פאַרמיטאָג.

Sprzedawczyni
Posiadająca praktykę, potrzebna do sklepu delikatesów-owoców. Oferty sub „Inteligentna". do administr. niniejszego pisma.

א פעהיגער יונגערמאַן
געאַרבײט אין א ביוראָ בײַ אינקאַסאָ-אָפּטײלונג, שרײַבט אױף דער מאַשין, בעקאַנט אין קאָרעספּאָנדענץ, זוכט א פּאָסטען, עס קען זײַן אױף שעה'ן, ערשטקלאַסיגע רעפערענצען. אָפּערטען אין „לאָדז טאָג." אונטער „W. Z."

א נײַעס אין אונזער ליטעראַטור
איז דאָס נאָר װאָס ערשינענע ספר
„ימים-טובים-פּאַרקלאַר"
פון הרב ישעיה זלאָטניק,
װעלכעס ענטהאַלט אַלע פאָלקסטימליכע דבורים, גלײַכװערטלעך, אַנעקדאָטען. װיצען און שאַרפזיניגקײטען װעגען שבת, רה"ש, יוה"כ, סוכות, שמע"צ, חנוכה, פּורים, פּסח, שבועות און תשעה-באב. דאָס ספר איז געשעפּט אָממײנסטען דירעקט פון פּאָלקס-מױל און איז פערזעהען מיט א װיסענשאַפטל. אָפּהאַנדלונג װעגען יודישען װיץ. דאָס ספר פאַר'ן פּרײַז פון 3.50 זלאָטים איז צו בעקומען:
Rabin Sz. ZŁOTNIK, Radom, P.K.O. 67-492
בעמערקונג: נאָך א קלײנע צאָהל פון בוך „לעקסיקאָן פון יודישע חכמות" איז געבליבען צו פערקױפען פאַר'ן פּרײַז 3 זלאָטים.

צו פערמיטען אָהנע אָפּטרעט-געלד
4 צימער און קיכע אױפ'ן 2-טען שטאָק. װי אױך א פראָנט-געװעלב צוזאַמען מיט 1 צימער מיט א קור צענטראַל-בעהײצונג, מיט אַלע בעקװעמליכקײטען א.אז.װ. צו ערפאַהרען בײַם הױז-פערװאַלטער
M. Berger, 11-go Listopada 59 — פון 3 ביז 4 נאָכמ.

די בעסטע אַרטיסטען פון דער װעלט
רײַנער מעלאָדישער קלאַנג
PARLOPHON
צו בעקומען אין אַלע סקלאַדעס פון מוזיק אינסטרומענטען.

װינער אָרטאָפּעדישע פּראַצאָװניע
— אונטער אױפזיכט פון א דאָקטאָר ספּעציאַליסט — מאַכט לױט גיפּס-מאָדעלען װקלאַדקעס געגען פּלאַט פיס קינסטליכע פיס, אָרטאָפּעדישע גאָרסעטען און אַפּאַראַטען א. ז. װ. גדאַנסקא 28, װ. 1, פון 5—7 אָװענד

Dr. Niewiażski
ספּעציאַליסט
פאַר סיפיליס, טריפּער און מענער-שװעכע
בעהאַנדלונג מיט קװאַרץ-שטראַהלען.
פאַר דאַמען ספּעציעלער װאַרטע-זאַל.
אַנדזשעיא 5 טעל. 159-40
נעמט אָן פון 8.10 1—3 5—9

Dr. Med. E. Reicher
ספּעציאַל אַרצט
פאַר הױט האָר און װענערישע קראַנקהײטען
דיאַטערמיע-בעהאַנדלונג און עלעקטראָ-טעראַפּיע
פּאָלודניאָװא 28 טעל. 201-93. נעמט אָן פון 8—11 פריה און 6—9 אָװענד. זונטאָג פון 9—1 מיטאָג.
פאַר אונבעמיטעלטע לעטשניצע פּרײַזען

Dr. med H. Różaner
ספּעציאַליסט פון הױט- און װענערישע קראַנקהײטען און קינדערלאָזיגקײט
נאַרוטאָװיטשא 9, טעל. 128-08
נעהמט אָן פון 8—10; 5—8 אָװענד
אַספּעציעלער װאַרטע-זאַל פאַר פרױען.

Dr. HERSZFINKEL
Zawadzka 15, tel. 111-87
ספּעציאַליסט פאַר קינדער-קראַנקהײטען
צוריקגעקומען!

Dr. A. Mazur
װסכאָדניאַ 65, — טעל. 166-01
נעמט אָן פון 10—2.30 און 4—6 אָװענד.

פּלעגט די פיס
PEDICURE
S. Łódzki

Traugutta 5 (Krótka m. 10.) tel. 170-37
נעמט אָן פון 11—2 און פון 4—7 אָװ. — געװעזענער אַסיסטענט בײַ מיסטער עמאַלען (היהנער-אױג-אַנשטאַלט אין לאָנדאָן). — ספּעציאַליסט צו בעזײַטיגען הונער-אױגען און האָרנהױט, װי אײַנגעװאַקסענע נעגעל אָהן שמערצען. 4321

Dr. med. Adam Bender
נאַרוטאָװיטשא 30 טעל. 114-75
ספּעצ. אינערליכע און האַרץ-קראַנקהײטען

לעזט און אַבאָנירט דאָס „לאָדזשער טאָגעבלאַט"

בשורת ספר חדש:
„הרב של שמחה"
תולדות הרב הגדול בתורה ובחסידות רבי משה נחמיה הכהן ז"ל, אשר היה רב בעיר דװאַרט. בצרוף מכתבים כתב יד קדשם של אדמו"ר הרבי ר' בונם ז"ל ואדמו"ר הרבי ר' יצחק מװאָרקי ז"ל
מאת פ. ז. גליקסמאַן לודז, זאַװאַדזקא 16a

געזונטע שוךיס פון פיס
און אָדטשיסקעט נוצט נאָר פּראָשעק און פּלאַסטער „ראַדיקאַל". פּרײַז נאָר 30 גראָשען, אױך פלין „ראַדיקאַל" װאָשט אָפּ שמוץ און פלעקען פון אַלע קאָלירטע שיך, פּרײַז 50 גראָשען א פלעשעל, אױך פלין „ראַדיקאַל" צו װאַנצען פּרײַז פון א פלעשעל 100 גראַם 50 גראָשען. יהט אײַך פאַר מינדערװערטיגע נאָכמאַכונגען, װעלכע ברענגען נישט קײן נוצען נאָר שאָדען בלױז די פיס. צו בעקומען בײַם צײַטונגס-פערקױפער װינער, פּיעטריקאָװער № 10

צנים פחים בדרך עקש, שומר נפשו ירחק מהם.
תקעו בחדש שופר, בכסה ליום חגנו. כי חוק לישראל הוא משפט:
איבער דעם זאָלסטו גלײַך קומען אין דעם בעװאוסטען רעכטסקאָנסולענטען-ביוראָ
מאַנעלאַ, פּיעטריקאָװער 17
(זאַכאָדניאַ 52) טעל. 148-79
װאו עס װערט פּינקטליך ערלעדיגט, געװיסענהאַפט געשריבען אַלערלײ ביטעס: ציװילנע, קאַרנע, האַנדלאָװע אַפּעלאַציעס, אָדװאָלאַניעס, קלאָװזולעס, זאַבעזפּיעטשעניעס אױף אַלע שטעט אין פּױלען, װעגען דירות אין אורזשאָנד ראָזיעמטשי. װי אױך איבערזעצונגען אין אַלע שפּראַכען.
בעמ.: קלאַװזולעסאָוי זאַבעזפּיעטשעניעס װערען בײַ מיר ערלעדיגט במשך 24 שעה.
מיט אַכטונג
ד. מאַנעלאַ, פּיעטריקאָװער 17

Dr. Wołkowyski
צוריקגעקומען
סענקעװיטשא 25
ספּעציאַל-אַרצט פאַר קינדער-, הױט- און װענערישע קראַנקהײטען
טעלעפאָן 126-97
בעהאַנדלונג מיט קװאַרץ-שטראַהלען
נעמט אָן פון 8—2 און 6—9 אָװענד.
בעזונדערער װאַרטע-זאַל פאַר פרױען.

װיכטיג פאַר דאַמען!
מאַכט איך די עלעגאַנטסטע דאַמען-היטע נאָך דער לעצטער פּאַריזער מאָדע און די עלטעסטע היטע איבער-אַרבײַטע איך אױף גאַנצליך נײַ. געדענקט די אַדרעס:
פאַר נאָר 2.50 זל.
23 זאַװאַדזקאַ 23
בעמערק.: נײַ היטען די לעצטע נײַהײטען אין פּענער בילינער אױספּערמיגונג 50 פּראָצ. װי איבעראַל.
„TOLA"

כלאַנג-פילם-טעאַטער
„MIMOZA"
ul. Kilińskiego 178
הײַנט לעצטער — טאָג —
אַ גרױסער זיטען-פילם לױט דער ערצעהלונג פון ג. זאַפּאָלסקאַ א דראַמא פון אַלע צײַטען! די װירקליכקײט פון דער הײַנטיגער צײַט! ערשטער פּױלישער פילם אין װעלכען ס'זענען אָנגעװענדעט געװאָרען טעכנישע דערגרײַכונגען פון אױסלאַנד!
מאָראַל פון פרוי דולסקאַ
אין די הױפּט-ראָלען: דעלאַ ליפּינסקאַ, זאָפּיאַ באַטיצקאַ, לודװיק פּריטשע און טאַדעאוש װעסאָלאָװסקי
אָנפאַנג אין די װאָכען-טעג 5.30, 7.30 און 9.15
שבת, זונטאָג און חגאות 3.30
אױסערן-פּראָגראַם: רעװועלאַציע-קלאַנג-צוגאַבע
דער נאָהנטסטער פּראָגראַם:
פיר פעדערן

װילנער ספרים-סקלאַד	פערקױף פון שול-ביכער אין אַלע שפּראַכען	ספרים סקלאַד װסכאָדניאַ 34 פראָנט געשעפט	פערקױף פון שרײַב מאַטעריאַל	פערטרעטונג פון קאַלאַמײער טליתים.

מחזורים 25 פּראָצענט ביליגער!!!
דערמיט מעלדען מיר, אַז דער ספרים-סקלאַד „מסורה" איז איבערגעטראָגען אױף װסכאָדניאַ 34. פראָנט געשעפט װי אױך אײַנגאַנג דורכ'ן טױער. צו בעקומען אַלע אַרט ספרים און לעהר-ביכער ספּעציעלער אױסװאַהל פון מחזורים, אױך די װעלט בערימטע װילנער רב פנינים מחזורים, אױך מיט פּױלישע איבערזעצונג, ש"ס, חומשים, פּסוקים, משניות, מדרשים, סדורים, טליתים, גאַרטלען, קאַפּלעך, ציצית, מזוזות.
נום נײַעם שול-סעזאָן פערקױף פון אַלערלײ שול-ביכער אױך שרײַב-מאַטעריאַל, אַזױ אַז דאָס חדר יונגעל קאָן זיך אַלעס אױ'ן אָרט אײַנאָרדנען צו רעעלע פּרײַזען. מיר האָבען געפּועל'ט בײַ די װילנער ספרים פערלאַגען גרױסע הנחות ספּעציעל פאַר קינדער גמרות פאַר חדרים פון פירמע ראָזענקראַנץ, שריפּטזעצער צו ביליגע פּרײַזען, אַזױ אַז דאָס אָרימע קינד װעט קױפען א ליכטיגע, רײנע, פּינקטליכע װילנער גמרא צום פּרײַז פון א װאַרשאָװער גמרא. געדענקט דעם אַדרעס:
װסכאָדניאַ 34. פראָנט געשעפט אָדער דורכ'ן טױער.

אַבאָנעמענטס-פּרײַז ... [illegible] — אַנאָנסען-פּרײַז ... [illegible]
Redaktor-wydawca E. Hamburski
Wydawca: B. i M. Hamburskich w Łodzi Piotrkowska 83.